

VESELÝ VÝLET®

KRKONOŠE / 21

LÉTO 2003

Fotografie Jana Pohribného navazují na umělecký směr land-art a obráží vztah člověka a přírody. Tato z titulní strany vznikla v Malé Úpě pod Spáleným Mlýnem. Od začátku tvůrčí dráhy Honza do zachycované přírody zasahuje, různými prostředky do snímků vnáší své pocity a chápání objektu i místa. Už během studií umělecké fotografie v osmdesátých letech na Filmové a televizní fakultě múzických umění (FAMU) v Praze přešel od přírodních zátiší k prostorovým instalacím. Nejprve do fotografií vkládal pomocí barevných hlinek archetypy, tedy znaky a praznaky, které v sobě neseme od nejstarších dob lidské kultury. Snímky esteticky zajímavých míst doplněné o linie, kruhy a spirály působí na diváka ještě silněji. Slovo „fotografia“, znamená malba světlem a když si Jan Pohribný položil otázku, jak zachytit tok času a energie, vzal význam doslova a začal snímky dotvářet umělým světlem. Nejprve svíčkou, ohýnkem, pak malou baterkou, dnes pro některé velké scénografie potřebuje příruční generátor a silnou halogenovou lampu. *pokračování na str. 4*

Z Galerie, informační centrum
a pension Veselý výlet
D Horní Maršov
Žaclěř
A Pec pod Sněžkou
Špindlerův Mlýn
R Mapa východních Krkonoš
Malá Úpa
M Wang
Janské Lázně
A Ekologické topení
Krkonošský národní park
Doporučujeme osvědčené služby

str. 3 - 4
str. 5 - 6
str. 7
str. 8 - 11
str. 12 - 13
uprotřed
str. 16 - 17
str. 18
str. 20 - 21
str. 22 - 23
str. 24 - 25
str. 11, 19, 23

VESELÝ VÝLET®

ochranná známka

Vydavatel/redaktor: Miloslav a Pavel Klimešovi*Jazyková úprava:* Věra Pokorná*Grafická úprava a ilustrace:* Květa Krhánková, Zdeněk Petira, Stanislav Špelda*Fotografie na titulní straně:* Jan Pohribný*Mapa:* Zdeněk Petira*Fotografie:* Karel Hník, Pavel Klimeš, Wenzel Pfohl, Matěj Spurný, Walter Staudte, Pavel Štecha a archiv vydavatelů*Sazba:* Oldřich M. Šlegel, OFSET Úpice, tel. 499 881 171*Tisk:* ProgreStisk, Hradec Králové, 495 406 061*Překlad do němčiny:* Hans-J. Warsaw*Překlad do polštiny:* Andrzej Magala*Reklamní agenda:* Lenka Klimešová, 499 874 221*Uzávěrka tohoto vydání:* 28. 5. 2003

21. číslo sezónních novin Veselý výlet vychází v celkovém nákladu 60.000 kusů výtisků, z toho 26.000 kusů v české, 29.000 kusů v německé a 5.000 kusů v polské verzi.

Veselý výlet vyšel díky pochopení zastupitelstev měst a obcí Pec pod Sněžkou, Horní Maršov, Malá Úpa, Janské Lázně, Špindlerův Mlýn, Žacléř, vedení Správy Krkonošského národního parku ve Vrchlabí a dobré vůli výše uvedených spolupracovníků.

Máte-li zájem o zaslání vydání Veselého výletu (příště 22/zima 2004) poštou domů, pošlete nám spolu s vaší adresou 40 Kč, jste-li z České republiky, a 190 Kč, jste-li cizinci, nebo si noviny objednejte osobně v Informačním centru Veselý výlet v Temném Dole. Tato částka kryje náklady spojené s administrativou poštovní distribuce.

Veškerá autorská práva vyhrazena !**Adresa redakce:****Veselý výlet**

**Temný Důl 46, 542 26 Horní Maršov
tel., fax 499 874 298, fax 499 874 221**

**e-mail: veselyvylet@mbox.vol.cz
www.veselyvylet.cz**

Pavel Štecha vyfotografoval přátele Veselého výletu v červnu 2002 při příležitosti dokončení obnovy Křížové cesty a kaple svaté Anny na Staré Hoře v Temném Dole.

Veselý výlet se podílí na tvorbě aktivních programů pro hosty východních Krkonoš. Společně se Správou Krkonošského národního parku, Hradní společností Aichelburg, obcemi a městy jsme pro vás připravili vycházkové trasy Aichelburg z Horního Maršova do Velké Úpy, Vlčí jámu a Zelený důl v Peci pod Sněžkou, Starou celní cestu v Horních Albeřicích, Střední hřeben a Klausový důl v Janských Lázních, historickou expozici a v brzké době vycházkovou trasu v Malé Úpě.

Informační centrum Veselý výlet najdete v úpském údolí nejprve v Temném Dole za Horním Maršovem a druhé v moderním dřevěném domě uprostřed Pece pod Sněžkou nad autobusovým nádražím. Je to bez nadsázky největší krkonošské infocentrum. Poradíme vám s programem, navrhne tury nebo výlety v Krkonoších i širším okolí. Na obou místech získáte dostupné materiály o Krkonoších a Podkrkonoší, hlavně mapy, atlasy a automapy, také turistické mapy z polské části Krkonoš a okolí, Adršpachu i jednotlivých krkonošských měst a obcí. Pro poučení i zábavu české a německé knihy včetně dětských, průvodce, pohlednice se známkami, videokazety s různými pořady o Krkonoších ve čtyřech jazycích. Pro sběratele máme turistické známky, odznaky, nálepky a jiné drobnosti. Daleko největší výběr originálních **Suvenýrů a dárků z Krkonoš** doplňuje nabídku informačního centra. Koupíte tu drobné obrázky, fotografie a oblíbené figurky a loutky Krakonoše, sbírkové kameny, přívěsky, vandrovnícké hole a štítky, kvalitní trička připomínající návštěvu Krkonoš. Prodáváme i telefonní karty, filmy různých značek a světelnosti. **Ubytování vám zprostředkujeme** v Peci pod Sněžkou a ve Velké Úpě, v hřebenové části Černého Dolu, v Horním Maršově, Malé Úpě, Janských Lázních, Albeřicích a Lysečínách, když se u nás v infocentru v Peci pod Sněžkou nebo v Temném Dole zastavíte osobně nebo pošlete nutné údaje (počet osob, termín a požadovaný rozsah služby, vaši adresu a telefon) poštou, faxem, elektronickou poštou nebo nám zatelefonujete. Máme aktuální přehled o volných místech, proto se vám budeme snažit pomoci i na poslední chvíli. Omlouváme se, že neposíláme přehled ubytovatelů, takový materiál nemáme.

Směnárna je součástí obou provozoven. Valuty vám vyměníme za dobrých podmínek. Nefixujeme falešnou nabídkou „vysokých kurzů a nulových poplatků“.

Obchod s dárky a autorskou módou je samostatnou částí Veselého výletu v Peci. Hlavní nabídku tvoří autorská móda z dílny Hany Tomáškové - ručně malované dámské svetry, šaty a zimní bundy, u mladých je oblíbená nabídka Zuzany Bradáčové - malovaná trička, haleny, šaty a šátky a Zuzany Krajčovičové - veselé tašky, batohy, vesty, čepice, barety nově i veselé kšilty. Marie Příbilová plete svetry se zdobnou krajkou a háčkuje moderní čepičky. Pro zahřátí jsou pletené roláky, vyšívané propínací svetry, čepice, rukavice od Zuzany Tomkové. Nabídku doplňují kvalitní dárky z keramiky a kameniny od mnoha autorů v široké škále technik a předmětů, zajímavé dřevěné, smaltové, stříbrné a keramické šperky a veliký výběr oblíbených dřevěných hraček. Vybíráme pro vás zboží, které najdete v Krkonoších většinou jen ve Veselém výletu.

Pension Veselý výlet v Temném Dole využívá větší část historického domu postaveného hrabětem Bertholdem Aichelburgem okolo roku 1855 a nově moderní přístavbu s potkavací halou. Při právě dokončované modernizaci jsme snížili počet lůžek, aby rodinný pension Veselý výlet byl místem opravdového klidu, pohody a poznání okolí. Zajímavé architektonické řešení interiéru doplňuje autorský a historický nábytek. Pro potěšení i poučení na chod-

Pozvání do galerie v Peci pod Sněžkou

bách i pokojích najdete obrazy, fotografie, mapy, drobné dobové předměty z Krkonoš i našich veselých výletů do hor celého světa. Z praktických informací zbývá dodat, že pokoje jsou vybaveny sprchou a toaletou, radiem, v apartmá je navíc malý kuchyňský kout. Větší kuchyňka je k dispozici všem hostům. Podáváme bohatou snídani, poradíme vám, kde v okolí dostanete dobrou večeři. Auta parkují přímo před domem. Za pensionem začíná Krkonošský národní park s širokou možností zimních a letních aktivit. Pension je u vycházkové trasy Aichelburg, jen kousek od domu vede Křížová cesta na Starou Horu. Přímo u domu je zastávka skibusu, kterým se dostanete po sedmi kilometrech k vlečkům v Peci a zpět. Ubytování hostům nabízíme bezplatné parkování v centru Pece na našem vlastním parkovišti.

Klíče od hrádku si vypůjčíte i v Peci pod Sněžkou

Novinkou letošního léta je půjčování klíčů (oproti finanční zástavě) od lesního hrádku Aichelburg také v informačním centru Veselý výlet v Peci pod Sněžkou. Můžete si tak naplánovat túru na úbočí Světlé a Černé hory z Pece, kam klíče ještě ten den do 18. hodin vrátíte. Půjčování klíčů v infocentru v Temném Dole zůstává beze změn a je na Peci nezávislé. Za vypůjčení klíčů zaplatíte mírné vstupné, kterým přispějete Hradní společnosti Aichelburg k údržbě a především k úhradě pojištění lesního hrádku a dalších obnovných památek. V době od 26. července do 9. srpna bude na Aichelburgu denně od 9.30 do 17.00 hodin průvodcovská služba s výkladem v českém a německém jazyce.

Informační centrum, galerie, směnárna a obchod Veselý výlet v Peci pod Sněžkou čp. 196, PSČ 542 21, tel. 499 736 130, fax 499 736 131.

Informační centrum, galerie, směnárna a pension Veselý výlet v Temném Dole čp. 46, Horní Maršov, PSČ 542 26, tel., fax 499 874 298, fax 499 874 221. Půjčování klíčů od hrádku Aichelburg. Jsou otevřena denně od 8.30 do 18 hodin. Domluvíte se i německy a anglicky.

Pension Veselý výlet v Temném Dole nabízí ubytování se snídaní ve dvou a třílůžkových pokojích a apartmá, telefonická rezervace v infocentru, podrobnosti o ubytování v pensionu vám pošleme na požádání poštou nebo elektronickou cestou.

E-mail: veselyvylet@mbox.vol.cz., www.veselyvylet.cz

Místa zasvěcení

Spolu s krajinou jsou častými objekty snímků Jana Pohribného kameny vztyčené lidskou rukou. Už dávno poznal, jak dokonale ladí s krajinou. Nejprve, inspirován náhodně spatřenými snímky památek prehistorické Evropy, fotografoval vlastnoručně instalované kameny i okolo své chalupy v Malé Úpě. Od roku 1988 tak vytváří cyklus Nová doba kamenná. Nedávno dokončil na toto téma knížku a hledá vhodného nakladatele. Když se po roce 1989 otevřely hranice, začal jezdit po známých místech Evropy a podle literatury hledal legendami opředené kameny - menhiry, dolmeny a kamenné kruhy - kromlechy. Nejvíce památek megalitické kultury fotografoval ve Francii v oblasti Bretagne, na ostrovech Středomoří, ve Velké Británii, v Dánsku, Švédsku i jinde. Při desítkách návštěv mystických míst si vedle estetických zážitků prožil čas hledáním odpovědi na otázky, proč a kam naši předchůdci kameny vztyčovali. Honza věří, že jejich tvůrci více než my vnímali energii přírody, zvláštnost jednotlivých míst a vztah Matky Země k vesmírným tělesům. Vztyčené kameny jsou často symbolem oplodnění země nebesy a oplodnění přináší budoucí sklizeň a přežití rodu. Přírodní i opracované kameny předků nám nejen vymezují magická místa zasvěcení, ale připomínají také pokoru a respekt k přírodnímu řádu. Fotografie Jana Pohribného jsou malým příspěvkem k oživení obojího.

*Prodejná výstava fotografií Jana Pohribného **Místa zasvěcení** je v galerii Veselý výlet v Peci pod Sněžkou od 8. května do 31. srpna 2003. Některé fotografie zařazené na výstavu autor vytvořil ve východních Krkonoších.*

Zmizelé Sudety

Třetí výstava fotografií za sebou v galerii Veselý výlet v Peci pod Sněžkou nenadrhuje jedinému médiu. Putovní soubor Zmizelé Sudety si neklade umělecké cíle jako dvě předešlé prezentace profesionálních fotografů Karla Hníka a Jana Pohribného. Jeho síla je v dokumentární výpovědi šedesáti dvojic fotografií pořízených ze stejného místa s odstupem nejméně šedesáti let. Přestože výstava pojednává o proměně krajiny v našem pohraničí, nutně vyvolává i otázky sociální a historicky politické. Autory jsou studenti vysokých škol Petr Mikšíček se spolupracovníky Matějem Spurným z Peci pod Sněžkou, Ondřejem Matějkou a Susanne Zetsch. Srovnávací fotografie zachycují pět oblastí české části Sudet, konkrétně Český les, Krkonoše, Doupovské hory, Broumovsko a Krušné hory. Obraz současné krajiny je oproti minulosti na mnoha místech k nepoznání. Po vysídlení starousedlíků zanikly celé vesnice, kostely a krásné domy, horské samoty, kulturní krajina s dříve obhospodařovanými loukami a políčky se ztrácí v neregulovaných náletech křoví a stromů, jinde

byly zničeny tisíce hektarů lesů. Několik porovnání zachycuje zlepšený stav památek, ale celkově soubor připomíná známou skutečnost, že krajina Sudet vykořeněním staleté tradice a bez práce lidí zpustla. Díky rekreačnímu zájmu relativně nejlépe z uvedených oblastí dopadla krajina a sídla v Krkonoších. Galerie Veselý výlet výstavu rozšířila o deset dvojic fotografií z východních Krkonoš. Sami poznáte, že i tady zmizelo mnoho z líbeznosti obhospodařované horské krajiny.

*Neprodejná putovní výstava fotografií **Zmizelé Sudety** autorského týmu Petr Mikšíček, Matěj Spurný, Ondřej Matějka a Susanne Zetsch již byla vystavena v Praze, Drážďanech, Olomouci, Jihlavě aj. V galerii Veselý výlet v Peci pod Sněžkou ji můžete vidět od 5. září do 31. října 2003. Autorem rozšiřujících fotografií z východních Krkonoš je Pavel Klimeš. Před zahájením výstavy bude 5. září v hostinci Hvězda v Peci pod Sněžkou od 16. hodin veřejně přístupný diskusní seminář s autory výstavy a přizvanými odborníky.*

Galerie v Temném Dole v novém uspořádání

Přestavba Veselého výletu v Temném Dole přinesla i změnu uspořádání informačního centra a koncepci výstav. V části galerie jsme ponechali prostor pro stálou expozici několika výtvarníků z okruhu přátel Veselého výletu. Najdete tu fotografie Krkonoš Jiřího Havla, obrazy Milana Hencle, obrazy a linoryty Květy Krhánkové, fotografie z pozůstatosti horolezce Mirka Lanče Šmída a práce několika dalších autorů. Zvětšili jsme výstavní prostor pro keramiku a kameninu. Novinkou je plocha pro pořádání příležitostných, většinou autorských výstav vztahujících se k východním Krkonošům a činnosti Veselého výletu a jeho partnerů. Pro letní sezónu jsme připravili výstavu o obnově nedaleké **Křížové cesty na Starou Horu** a kapli svaté Anny. Součástí jsou dobové fotografie, dokumentace prací a především akvarelové návrhy čtrnácti zastavení Křížové cesty výtvarníka Aleše Lamra. Při vycházce na Starou Horu je můžete porovnat s konečnou podobou smaltovaných obrazů. K orientaci v hlavním biblickém příběhu znázorněném barevnými symboly vám pomůže vloni vydaný průvodce.

Pro podzimní návštěvníky připravujeme výstavu o jedinečné památce v Horním Maršově. Hradní společnost Aichelburg, Veselý výlet, památkáři, farnost a obec Horní Maršov připravují **obnovu renesančního kostela Nanebevzetí Panny Marie** na zdejším hřibově. V celém kraji se dochovalo jen málo renesančních památek v téměř původní podobě. Kostel a jeho vybavení je nefunkční a ve velmi špatném stavu. Výstava představí program, usilující o záchranu vzácné památky a její otevření pro veřejnost.

Galerie Veselý výlet v Temném Dole je otevřena stejně jako informační centrum denně od 8.30 do 18.00 hodin.

Obří bouda na výstavě Zmizelé Sudety.

HŘBITOVNÍ KOSTEL NANEBEVZETÍ PANNY MARIE

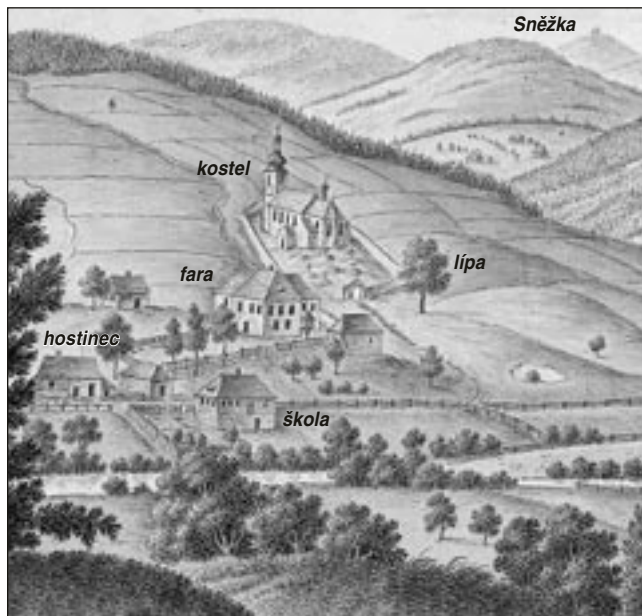
Při hlavní vlně osidlování východních Krkonoš založili luteráni v Maršově v roce 1568 dřevěný kostelík, ale po Bílé Hoře protestanty jezuité vyhnali. Pod patronací České královské komory postavil v letech 1605 až 1608 italský stavitel Carolo Valmadi dnešní kamenný kostel zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie. O sto let později byl interiér obohacen nádherným barokním oltářem ve tvaru zlatého stromu s figurami a centrálním výjevem Nanebevzetí Panny Marie. Dlouhých 400 let byl Maršov centrem církevní správy, v polovině 18. století farnost čítala přes osm tisíc lidí. Jen těžko si dovedeme představit počet horalů pokřtěných vodou z dochované kamenné křtelnice s vytesaným letopočtem 1572. Kolik jich bylo během 400 let kolem kostela pochováno?

Těžké časy starého kostela, jak se v Maršově hřbitovnímu kostelu říká, začaly 3. června roku 1868. Večer o půl osmé třikrát za sebou uhořel do věže blesk a během krátké chvíle shořel celý krov a zvony ze 17. století se zřítily a roztavily. Oltář a vybavení byly zachráněny. Z této události pochází první maršovská fotografie. Střechu brzy i díky pomoci lidí z celé monarchie včetně císařské rodiny opravili a z roztavené zvonoviny byly ulity nové zvony. Tehdy padl návrh postavit nový, větší a modernější kostel u hlavní silnice ve středu obce. Vysvěcení novogotického kostela Nanebevzetí Panny Marie dokončeného v roce 1899 podle návrhu architekta Josefa Schulze sice přispělo k zachování starého kostela v renesanční podobě, ale stal se „méně potřebným“ hřbitovním svatostánkem. To se projevilo hlavně po roce 1948, kdy doba církevním stavbám nepřála. Kostel postupně pustl, až přestal sloužit. Vedle vlivu drsného horského klimatu se v posledních patnácti letech přidalo rabování zlodějů a ničení vandalů. Z dlouhého výčtu poškození stačí zmínit rozmlácené dřevěné varhany, čtyři ukradené sochy z oltáře, z nichž dvě hlavní objevil tehdejší starosta Jan Géc vystavené ve starožitnictví na Národní třídě v Praze. To vedlo v roce 1991 k demontáži oltáře a uložení v depozitu. Poslední kapkou byla rozlomená kamenná oltářní desťka pohozená za zdi hřbitova, rozmlácená prastará zpovědnice, ulámané zdobení kazatelny a hlavně ohniště v kamenné křtelnici.

V roce 2002 jsme řekli dost. Přece nenecháme zmizet nejstarší památku východních Krkonoš. Předchozí udržování nevedlo ke zlepšení stavu, je nutné zajistit celkovou záchranu a obnovu kostela. Při sérii mnoha jednání se za projekt Veselého výletu a Hradní společnosti Aichelburg postavilo hodně lidí. Velmi pomáhají památkáři z okresu a kraje, radou a vlivem přátel, za zařazení do Programu záchran architektického dědictví ČR se postavil poslanec parlamentu, podpora je u obecního zastupitelstva i Správy KRNP. Výsledkem jsou první prostředky na novou šindelovou střechu, zadání projektu obnovy renomovaným architektům, návrh na statické zajištění, zabezpečení proti vandalům i bleskům. Naším přáním je všechny práce dokončit a památku vrátit do života i s nabídkou návštěvy krkonošským hostům nejpozději v roce 2008, tedy 400 let od prvního vysvěcení. Pak se nebudeme před našimi potomky stydět.

FESTIVAL SLUNOV RAT 2003

Vedle kostela začala také záchran fary. Barokní dům koupilo ekologické středisko SEVER a již pracuje na projektu DOTEK, tedy založení Domu obnovy tradic, ekologie a kultury spojený i s opravou fary. Proto SEVER a Hradní společnost Aichelburg spolu pořádají 21. června 2003 u příležitosti zahájení prací na faře a hřbitovním kostele hudebně divadelní festival pro „faru a starý kostel“. Přimo v kostele vystoupí například hudebníci Dáša Andrtová, Oldřich Janota, Karel Babuljak, Vlastislav Matoušek, Irena a Vojtěch Havlovi (více na str. 27). Nejstarší stavbu východních Krkonoš najdete jen 300 metrů nad

Výřez veduty Maršova Joana Venuta z roku 1821 (Okresní archiv Trutnov)

hlavní silnicí na začátku Horního Maršova. Návštěvu můžete spojit s jídelm ve vyhlášeném hostinci Na kopečku, který je také součástí historického areálu. U hostince pohodlně zaparkujete.

MARŠOVSKÁ POUŤ

Podle dochované obecní vyhlášky ze 17. prosince 1869 vyhlásil pro Maršov tehdejší starosta Karl Scholz na rok 1870 čtyři velké trhy - ve čtvrtek před Josefem, den před Nanebevzetím Panny Marie, den před svatým Václavem a den před svatou Elisabethou. Zároveň pozval „všechno publikum“ na velkou pouť při příležitosti maršovského nejsvatějšího dne Nanebevzetí Panny Marie, kdy také přijdou trhovci z dalekého kraje. Tím tehdy myslel stánkaře z Paky, Hořic, Úpice či dokonce až z Jičína. Během staletí se v Maršově na náměstí takových poutí v polovině srpna konalo bezpočet. Proto není divu, že maršovští zvolili při obnově tradice tento svátek. Starosta Petr Kučera sice nevydává zvláštní vyhlášku, ale pomocí moderních sdělovacích prostředků i jen tak sousedsky vás zve na první novodobou Maršovskou pouť. Náměstí zaplní stánky s tradičním pouťovým zbožím, dobře se najíte a napijete a bude hrát muzika. Hlavní hudební program připraví Ivan Hlas s kapelou.

Ve stejném termínu do Maršova už podesáté přijdou z Německa a z Rakouska starousedlíci z úpského údolí. Při první návštěvě v roce 1994 jsme je uvítali s muzikou v nové škole. Při páté návštěvě v roce 1998 jsme spolu 15. srpna zavěsili do věže kostela nový zvon věnovaný maršovským rodákem hrabětem Josefem Czernin-Kinským. Při desátém setkání je v našem společném rodišti pozveme na pouť a další program. Ve čtvrtek 14. srpna ve 20. hodin v hlavním maršovském kostele při koncertu vážné hudby zazní podle dochovaných partitur improvizace na téma zdejšího osvícence a skladatele Bertholda Aichelburga. Druhý den v pátek po dopolední mši sváté, položí za všechny zemřelé ve 14 hodin zástupci obce a krajanů kytici ke kříži při vstupu na hřbitov. Potom Veselý výlet organizuje prohlídku hřbitovního kostela s ukázkou dobových fotografií interiéru a seznámení návštěvníky s plánem obnovy renesanční památky. Samotnou pouť zahájí starosta v sobotu v deset hodin otevřením náměstí pro celodenní zábavu.

Turistický hraniční přechod Horní Albeřice - Niedamirów

Konečně jsme se dočkali. Na jaře v roce 1990 na setkání Česko - polské solidarity v Klodsku padly první návrhy na otevření turistických hraničních přechodů, mezi nimi i na historické cestě mezi Horními Albeřicemi v obci Horní Maršov a Niedamirówem patřícím pod polské městečko Lubawka. Po otevření Domu třech kultur - Parady v prvním stavení pod hřebenem na polské straně bylo přání zprovoznit hraniční přechod ještě silnější. Beata Justa a Grzegorz Potoczak tu začali pořádat festivaly, koncerty a další setkání nejen polských, německých a českých přátel. O to více nás mrzela pomalá práce úředníků na obou stranách hranice. Z chalupářské osady Albeřice je to do zemědělské vesničky Niedamirów přes hřeben půlhodinová procházka, autem přes Královec nebo Pomezí Boudy nejméně třikrát víc. Teď od června 2003 se **otevřít možnosti nových túr a poznání pro turisty a hlavně cyklisty na horských kolech. Slezské podhůří východních Krkonoš je dost jiné, než česká strana hor, zajisté tu najdete spoustu zajímavých míst. Pro překročení turistického hraničního přechodu potřebujete cestovní pas, i když se na vás vztahuje ustanovení o malém pohraničním styku. Slavnostní otevření přechodu je plánované na 6. června. Cesta na české straně bude již letos upravena a vybavena jako vycházková trasa.**

Stará celní cesta

Už v Hüttelově obrazové mapě Krkonoš asi z roku 1578 najdeme sjezdovou cestu z Mladých Buků po západním úbočí Rýchor do sedla nad Albeřicemi a dál do slezské vesnice Opawy. Je označená jako Hohe Strasse, neboli horní cesta a uhání po ní kočár s urozeným pánem v klobouku ozdobeným perem. Na celé mapě je jedinou pro povozy průjezdnou cestou z Českého království přes Krkonoše do Slezska. Podle albeřických starousedlíků přes albeřické sedlo odcházeli do exilu po roce 1620 zdejší protestanti a čeští bratři z vnitrozemí. Nejspíš právě tudy utíkal z maršovského kostela se svými farníky jezuitu vyhnaný luteránský kněz Zacharias Schmiedt.

Později byla cesta přesunuta dolů do lysečinského a albeřického údolí, ale svůj význam neztratila. Ve staré podobě se zachovala v úseku jednoho kilometru od celnice k přechodu do Slezska. O jejím významu svědčí i dochovaný milník přímo na hranicích, který římskými číslicemi **XIII** určuje vzdálenost státem udržované okresní cesty z Maršova. Lemovala ji nyní obnovovaná alej jasanů a jeřábů gradující u opravených sloupových božích muk s kalichem. Právě odtud je nejhezčí pohled na Sněžku a okolní kopce. Na pravé straně při stoupání z Albeřic uvidíte místy hluboký úvoz, dnes již zarostlý trávou. Tudy vedla cesta dříve, ale asi ji zničila

Horní Albeřice s celnicí vpravo (1910).

vodní eroze a byla přemístěna do dnešní trasy. To se stalo v 19. století, ještě před rozšířením Celního lomu kolem kterého cesta vede. Nejčastěji tudy jezdili sedláci s povozy do Žacléře pro černé uhlí potřebné do zdejších vápenek. V Albeřicích jich bylo několik. Jak pracovaly, více o albeřických lomech, jeskyních a jeskyňářích se snad už příští rok dozvíte v malé expozici, kterou se Správou KRNP a místní speleologickou skupinou připravujeme do věžové vápenky u hlavní cesty.

Celnice

Pro zajištění státních zájmů byla v roce 1844 v Horních Albeřicích postavena velká celnice. Valbová střecha na pevném kamenném dvoupatrovém domě dávala na první pohled vědět, že tu sídlí úřad Jeho císařské a královské milosti. Takový typ střešní konstrukce byl pro úřady, školy a fary tehdy charakteristický a odlišoval je od ostatních venkovských stavení. Staré časy uvnitř připomínají klenuté stropy chodeb a suterénu, více než metr silné kamenné zdi, letité trámy krovu, pískovcové zárubně dveří a střílny ve zdech uzavřeného dvora, kde si před pochůzkou strážníci nabíjeli zbraně. V Albeřicích sídlili nejen celníci, ti vybírali od povozníků i krosnařů celní poplatky za dovoz zboží, ale hlavně finanční, dnes říkáme pohraniční stráž. V 19. století měla na starosti střežení hranic včetně chytání pašeráků, kterých tu bylo tolik, jako chalup ve vesnici. Po vzniku samostatné Republiky Československé v roce 1918 tu sloužili a bydleli strážníci z vnitrozemí. Byli to jediní čeští mluvící lidé v celé vesnici. Celnice sloužila do října 1938, kdy Sudety zabrala nacistická německá III. říše a mnoho století neměnná hranice Čech se na 6 a půl roku posunula až mezi Trutnov a Úpici. Po roce 1945 bylo v historickém domě podnikové rekreační středisko, od roku 1994 tu je hotel s restaurací Stará celnice.

Okolo Rýchor

Otevřením turistického hraničního přechodu v Horních Albeřicích se nabízí jeden z nejhezčích okruhů pro výlet na horském kole ve východních Krkonoších. Můžete začít v Maršově, v Mladých Bukách, v Žacléři či v Albeřicích. Potřebujete s sebou cestovní pas a mapu (například Krkonoše KČT 22 v měřítku 1:50 000, v pětadvacítce tato oblast není celá). Začneme ostrým stoupáním z náměstí v Horním Maršově po žlutě značené cestě (vápencové lomy) směrem na Rýchory. Až skoro do Žacléře je naše cesta Správou KRNP v terénu značená jako cyklotrasa č. 26 a od Bystřice č. 26B. Hned po vjezdu do lesa přijedeme na svážnici zleva od Albeřic, a dáme se doprava. Pojedeme dlouho po vrstevnici přes Vodovodní údolí (přezimovací obora jelení zvěře), po Mánkově cestě (výhled na Sněžku a Světlou horu) až sjedeme do Antonínova údolí (kaple sv. Antonína). Prohlédneme si osadu Sejfy (lidová arch.), kde je v dolní části nově otevřené koupaliště Retro park Sejfy. Jen kousek za ním uhneme u hájovny doleva směrem ke dvěma po roce 1945 zaniklým obcím Bystřice a Sklenářovice. Tady u lesního parkoviště s velkou mapou (zlaté doly, kamenný most) začíná dlouhé stoupání po Bednářově cestě až k prvním velkým betonovým bunkrům v další zaniklé osadě Vernéřovice. Po červeně značené cestě protněme silnici (malý vojenský bunkr, sloup s křížem z r. 1670) a sjedeme kolem závory k velké dělostřelecké pevnosti z roku 1938 Stachelberg (muzeum). Kolem hlavní pevnosti vede úzká cesta lesem dolů na silnici, kde zahne doleva do Prkenného Dolu (rybník). Po úzké silnici pojedeme kolem kapličky (náves osady) a po krátkém stoupání přijedeme k restauraci a pensionu Zelený Mlýn, kde se můžeme najíst a napít po namáhavé cestě. Do Žacléře nepojedeme přímo po

silnici, ale až mineme po levé straně lyžařský areál Žacléř - Prkený Důl, dáme se za zátáčkou opět doleva do kopce na lesní cestu k žacléřskému zámku (uzavřený zámek na místě středověkého hradu), od kterého sjedeme do centra hornického města Žacléře. Za náměstím (městské muzeum, barokní morový sloup, historické domy) uhneme u porcelánky na úzkou silničku (socha sv. Antonína z Padovy) do osady Bobr (lidová arch.). Brzy přijedeme na žlutě značenou cestu vedoucí k turistickému hraničnímu přechodu (otevřený v r. 1999) v Žacléřském sedle a dál (bývalá kasárna pohraniční stráže) do polské vesničky Niedamirów (kostel, lidová arch., zemědělské usedlosti). Tady se u kostela dáme doleva do kopce po modře značené cestě, která nás povede až nad Dům třech kultur - Paradu (kulturní centrum). K hraničnímu přechodu do Horních Albeřic je nejobtížnější stoupání celého okruhu, za sucha jde vyjet bez zastávky (osmiboká sloupová boží muka s biblickými texty). Cesta je na hranici přetnuta závorou s průchodem pro chodce a cyklisty (milník). Do Albeřic sjedeme po Staré celní cestě (sloupová boží muka s kalichem, vápencové lomy), u Staré celnice se dáme doleva směrem do Maršova (200 m doprava je věžová vápenka). Kdo si chce cestu zpestřit, může hned po 400 metrech za hranicí ještě nad Celním lomem uhnout ostře doleva na svážnici a projet po vrstevnici do Suchého Dolu. Kdo nemusí sjet po silnici do Maršova, vyhne se stoupání popsanému na začátku, když na křižovatce silnic s odbočkou do lomu Suchý Důl (křížek) najede na svážnici začínající za pastvinou na kraji lesa. Tudy dojedeme nad Maršov, kde pokračuje již popsaný okruh směrem do Žacléře.

Stachelberg a Vernéřovice

Obě místa leží na dohled od Žacléře jen kilometr od sebe a jejich osud vypovídá o době před více než půl stoletím. Mohutná dělostřelecká pevnost Stachelberg se jmenuje podle kopce, kde byla postavena jako největší moderní pevnost v zemi v letech 1937 až 1938. Coby součást nedokončeného obranného valu Československa proti nacistickému Německu je symbolem zoufalé a marné snahy zabránit okupaci vlasti. Dnes je uvnitř v podzemí tvrze vojenské muzeum věnované modernímu opevnění. Přes tři kilometry dlouhé, ve skále vysekané chodby propojují pevnost s dalšími prostorami, část z nich je přístupná.

Malá osada Vernéřovice patřila k obci Prkený Důl a měla patnáct stavení. Po druhé světové válce byli Sudetští Němci vystěhováni do Německa a osada jako nepotřebná zbořena. Dnes její území zarůstá křovinami. Při návštěvě obou míst lépe pochopíme pocity a postoje generací, které tu dobu aktivně prožily. Nemusíme s jejich činy souhlasit, ale můžeme porozumět. Muzeum Stachelberg je otevřené v červenci a v srpnu denně mimo pondělí od 10 do 17 hodin, v květnu, červnu a v září jen o víkendech.

Žacléřský zámek

Od 14. století stojí mezi Prkeným Dolem a městem Žacléř na ostrohu uprostřed bukového lesa. Je pěkně vidět z naší cyklotrasy, ze zdejších sjezdovek, nebo od Sněžných domků na Rychorách. Žacléřský hrad chránil zemskou stezku do Slezska, byl majetkem dvou českých králů, sídlem loupeživých rytířů. Na zámek ho v roce 1555 přestavěl významný krkonošský organizátor Kryštof Gendorf. Ve třicetileté válce zámek dvakrát vyplenili Švédové a před zánikem ho zachránili Jezuité, kteří získali zdejší panství po konfiskaci majetku Valdštejnova spojence Adama Trčky z Lípy v roce 1636. Naposledy žacléřské sídlo vyplenili Prusové ve válce o bavorský trůn v roce 1778. I tehdy byl obnoven. Teď je několik desetiletí bez využití a čeká na své zachránce. Zatím si ho můžeme užívat jen jako krásnou součást krajiny nejvýchodnějšího cípu Krkonoš.

Niedamirów a Parada

Až s podivem se liší lidová architektura tří tak blízkých obcí Bobr, Albeřice a Niedamirów. Sami při prohlídce těchto míst poznáte, jak velkou bariérou byla zemská, později státní hranice. Domy měly a někde ještě mají jinou půdorysnou dispozici, konstrukci, členění a pokrytí střech. Například v Niedamirówě je dosud vidět břidlicová krytina. Na polské straně Krkonoš není rozvinuté chalupaření a proto prázdné vesnické domy brzy pustnou a zanikají. Dům třech kultur - Parada byl před rokem 1991 běžnou opuštěnou zemědělskou usedlostí. Míst po zbořených domech je v Niedamirówě celá řada a nejvýše položenou usedlost čekal stejný osud. Beata Justa a Grzegorz Potoczak po návratu ze studií v Hamburku hledali místo pro nový život i pro setkávání přátel z Německa, Čech a Polska. Polorozpadlý dům v Niedamirówě s pozemky až ke státní hranici je okouzlil. Při přestavbě domu a celého areálu kladli důraz na využití tradičních řemesel, přírodních materiálů a uplatnění svého výtvarného nadání. Kdo viděl dřevěnou hrázdnou konstrukci nového domu, výplně z nepálených cihel, hlíněné omítky obarvené přírodními barvami plné nejrůznějších motivů, kamennou stáj přeměněnou na domácí salón, zatravněnou střechu a jiné hezké drobnosti celého areálu, je okouzlen. Po většinu roku je Parada zamluvena pro výtvarné kurzy a zájmové skupiny, ale čas od času tu je veřejný festival či velké setkání přátel a pak je to paráda. Není divu, že toto české rčení dalo místu jméno.

Pension Zelený Mlýn (je patronem této cyklotrasy)

U lyžařského areálu v Prkeném Dole najdete kvalitní ubytování s možností stravování v moderním pensionu Zelený Mlýn. Všech 17 pokojů se 46 lůžky má vlastní příslušenství a satelitní TV. V pensionu je oblíbená stylová restaurace s českou i mezinárodní kuchyní, pro ubytované hosty jídelna a lyžařna. Restaurace je pro hosty otevřena v letní sezóně denně od 12 do 22 hodin. Pension s restaurací je vhodný nejen pro rodinné pobyty, ale v jarních a letních termínech pro školní skupiny, svatby, podniková školení a jiné jednorázové akce. Parkoviště je u domu.

Pension Zelený Mlýn čp. 1 a lyžařský areál Prkený Důl provozuje společnost Arrakis, Revoluční 264, Žacléř, PSČ 542 01, tel., fax: 499 776 555, 499 776 146, e-mail: arrakis@tiscali.cz, <http://www.zacler.cz/arrakis>. Domluvíte se i německy a polsky.

Městské muzeum Žacléř je otevřeno denně mimo pondělí a úterý od 10 do 16 hodin, tel. 499 876 660, fax 499 878 512, e-mail: muzeum.zacler@seznam.cz, <http://www.zacler.cz>.

Žacléřský zámek s původní barokní střechou (1908).

Zcela dokončený bunkr řopík u kapličky v Obřím dole zachycuje propagandistická německá pohlednice vydaná brzy po záboru Sudet v roce 1938.

Do září 1938 se podařilo dokončit jen pětinu plánovaného opevnění v horské části Krkonoš. Hranice ani tady nebyla dostatečně opevněná. Z celkem 390 navržených objektů lehkého opevnění se do záboru pohraničí Německem 8. října 1938 na nejohroženějších místech Krkonoš stihlo vybetonovat jen 85 bunkrů. Kromě šesti objektů jednoduššího vzoru 36 (podle roku 1936), jsou všechny ostatní typem 37, kterým se podle zkratky Ředitelství opevňovacích prací dodnes říká řopíky. Směrem k nepříteli mají až metr dvacet silnou čelní betonovou zeď bez střílny, navíc zpevněnou kamenným záhozem. Protože se vzájemně kryly boční křížovou palbou z kulometů, jejich střílny ústí zdánlivě nelogicky do boků. Až 80 centimetrů silnou střechu bunkru vzoru 37 pokrývalo drnování, po obvodu zůstaly ocelové háky na zavěšení maskovacích sítí. Hladké, na rozdíl od staršího vzoru 36 zaoblené betonové stěny často pokrýval kamuflážní nátěr imitující třeba smrkový les. V ocelové trubce ve střechě byl zrcadlový periskop pro sledování střeženého prostoru. Kulomety uchycené ve dvou střílnách v lafetách měly aretaci poloh pro noční střelbu do předem vytypovaných míst.

Narychlo opuštěné staveniště bunkru na Luční hoře v říjnu 1938.

OPEVNĚNÁ HRANICE

Při túrách po Krkonoších narazíte i v nejvyšších polohách na prvky obranného valu Republiky Československé z let 1936 až 1938. S odstupem 65 let stále živě připomínají nejtěžší chvíle českých novodobých dějin. Betonové bunkry jsou pomníky pevného odhodlání Čechoslováků bránit se v předvečer největší války přesile fanatiků, ale jsou také připomínkou zrady nebo více slabosti tehdejších vlád spojenců. V neposlední řadě historie opevnění patří ke složitostem pozdějšího vyhnání českých Němců, kteří se v roce 1938 postavili proti zemi, která jim byla po staletí dobrým domovem. Tak svým dílem přispěli k dodnes patrnému vykořenění celých Sudet. Snadno jsme si zvykli vnímat opevnění jako součást horské krajiny, ale hořké chuti z podzimu 1938 se dlouho nezbaví ani jedna strana tehdejšího konfliktu. Bunkry byly postaveny tak pevně, že i v nejděrnějších klimatických podmínkách střední Evropy chátrají jen pomalu. Budeme s nimi, i s tím co připomínají, žít ještě dlouho.

Menší třetí střílna mířila do týlu a zajišťovala obranu vchodu do bunkru. Mezi sousedními bunkry často procházely zákopy a někde i dokončené protitankové a protipěchotní zátarasy. Osádku jednoho bunkru tvořilo v optimálním stavu sedm mužů. Větší těžké pevnosti vznikly u důležitých silnic v sedlech východně i západně od Krkonoš, ještě v horách je komplex opevnění Stachelberg u Žacléře (viz str. 7). Všechny bunkry krkonošského lehkého opevnění najdete v jedné linii mezi Žacléřem a Harrachovem, jmenovitě na Rýchorách, v Dolních Lysečínách, na Dlouhém hřebenu, kolem řeky Malá Úpa a v Latově údolí, v Obřím dole, na Studniční a Luční hoře, u soutoku Labe a Bílého Labe ve Špindlerově Mlýně, v největším počtu kolem Kotle a Zlatého návrší, u řeky Jizery a na Rýžovišti v Harrachově. V lesních úsecích opevnění postupně splynulo s krajinou, průseky vykácené jako střelecké linky mezi jednotlivými bunkry zarostly. Zato na alpských loukách nejvyšších míst Krkonoš zůstanou výraznými body asi napořád.

Zajištění hranice s Německem v Peci pod Sněžkou spočívalo v uzávěře třech možných průchodů, kudy se očekával nápor pozemních vojsk. Nikde nebylo zcela dokončeno. Na nejméně vybavené linii mezi Pěnkavčím vrchem a Růžovou horou se podařilo do velké mobilizace všech záloh 23. září 1938 pouze prokácet kosodřevinou a nízkým horským lesem střelecké průseky a na spojnicích vykopat okopy pro kulometná postavení. Křížící se linky jsou dobře vidět i z lanovky u druhého sloupu při jízdě z Růžové hory na Sněžku. Špatný přístup z německé strany na Sněžku nepříteli neumožňoval nasazení těžké techniky, proto bylo důkladnější opevňování tohoto místa odloženo. Větší nápor Československá armáda předpokládala v úzkém údolí Obřího dolu. Prostor kolem kapličky zajišťovaly tři vzájemně se palbou

kryjící bunkry řopíky. Nejlépe chráněný úsek v katastru Pece doplňovalo 500 metrů protipěchotních překážek. Dva bunkry už dávno zarostly v novém lese, od kapličky je trochu vidět jen třetí na levém břehu říčky Úpy u hezké chalupy poblíž Boudy pod Sněžkou. Ten byl celý najednou vybetonován 17. července 1938, protože jedině jednolitý beton bez technologické přestávky zaručoval dokonalou pevnost objektu.

Problematické bylo opevnění střežící cestu z Bílé louky do Lučního sedla. V dohledu Luční boudy, která tehdy stála přímo na státní hranici, měly vzniknout dvě linie lehkých bunkrů doplněné dvěma pevnostmi, kterým se říkalo uzávěrové sruby. Jeden začali stavět blízko bývalé Rennerovy boudy, druhý poblíž Luční boudy směrem k vrcholu Studniční hory. Obě známé hřebenové boudy v době mobilizace vyhořely, údajně přičiněním československých vojáků. Obnovena byla později z prostředků Protektorátu Čechy a Morava jen Luční bouda. Pro oba plánované dvoupodlažní betonové sruby s protitankovým kanónem a čtyřmi kulometnými střelnami stihly soukromé firmy vyhloubit jen hluboké, dodnes patrné základy. Kolem Lučního sedla téměř dokončily jen část horní linie lehkého opevnění tvořené 5 řopíky. Pražská firma ing. Kříže už 7. října 1937 dostala zadáno 17 objektů lehkého opevnění na Bílé louce, ale kvůli její neschopnosti se stihlo vybetonovat jen pět zmíněných bunkrů. Byla nejhorší firmou opevňovacích prací v Krkonoších a důstojníci armády dokonce její stavební tempo nazývali sabotáží. Přitom pro výstavbu bunkrů armáda zajišťovala transport materiálu až ke staveništi již od září 1937 vojenskou lanovkou. Trasa polní lanovky vedla od kapličky v Peci do Obřího dolu, kde ji na louce u dnešní chalupy Sokolu Stěžery úhlová stanice nasměrovala přes Modrý důl na úbočí Studniční hory. Konec lanovky a sklad materiálu byl až na Luční hoře v nadmořské výšce 1500 metrů. Tyto bunkry jsou nejvýše a v nejdrsnějších klimatických podmínkách položená vojenská zařízení ve střední Evropě. Jen těžko si dovedeme představit zdejší službu třeba při sněhové bouři.

Na konci září bunkry i zákopy obsadila mobilizovaná Československá armáda, ale už po sedmi dnech 30. září 1938 přišel mocnostmi v Mnichově vynucený rozkaz k ústupu do vnitrozemí a přenechání celého obranného valu Němcům. Ve stejný den dělníci vybetonovali poslední krkonošský bunkr u silnice na Malou Úpu. Během války měla německá armáda v nové Luční boudě výcvikové středisko. Na svahu Studniční hory se vojáci cvičili v dobývání zdejšího bunkru. I přes kulometnou palbu rozstřílený venkovní beton je stále funkční a uvnitř nepoškozený. Byl to jediný objekt opevnění v Peci pod Sněžkou, který se dostal pod nepřátelskou palbu, i když za úplně jiných okolností, než pro které byl postaven. Více se dočtete v knížce Radana Láška Opevnění v Krkonoších, kterou najdete i s knihou vzpomínek přímého účastníka obrany Lučního sedla Františka Fary v informačním centru Veselý výlet.

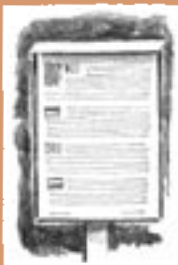
Okolo Černé a Světlé hory

Lesní svážnice a chodníky v oblasti Černé a Světlé hory jižně od Pece pod Sněžkou tvoří jednu z nejlepších oblastí pro běh na lyžích.

V létě se tyto trasy mění na ideální terény pro jízdu na horském kole. Hlavní okruh vede okolo mohutné Černé hory a přes její lesnatou sousedku. Jen úvodní stoupání z Pece nebo Velké Úpy na Lučiny je tvrdší, potom už je to lehká příjemná jízda. V sedle za Kolínskou boudou se dáme doprava a po modře značené cestě projedeme úbočím Černé hory k Zrcadlovým boudám. Určitě vás překvapí strmá expozice s výhledy do Železného dolu. Trasa tu vede společně s první krkonošskou cyklistickou naučnou stezkou vybavenou informačními panely. Od Zrcadlových bud brzy dojedeme na horskou silničku a po ní nahoru k další známé luční enklávě na Černé hoře Zinneckerovým boudám. Za další zatáčkou odbočíme doprava na svážnici pod Černou paseku, kde sjedeme opět doprava k Velkým Pardubickým boudám. Cesta T (Tweg) vede nad hlubokým Těsným dolem k Modrým kamenům. Téměř po rovině přijedeme ke dvěma bývalým hájovnám na Krausových boudách. Tady začneme doleva stoupat lesní cestou na Světlou horu. Po sto metrech nepojedeme doprava po značené kamenné cyklistické trase. Naše dnešní jízda vede doleva po cestě s mírnějším stoupáním. Na další křižovatce odbočíme doprava na dlouhý travers. Nahore je ze Světlé hory hezký výhled daleko do kraje a na protější hřeben Rýchor. Z nejvyššího místa sjedeme po hlavní svážnici k horské farmě Sosna na Valšovkách. Odtud vystoupáme přes Thammovy boudy k Pěticestí, kde uhneme doprava pod Černohorské rašeliniště. Opět po delším, ale mírném stoupání se dostaneme k Javořímu potoku na místo, kterému říkáme Václavák. Odtud sjedeme ke Kolínské boudě a přes Lučiny se vrátíme zpět do Pece pod Sněžkou. Trasa nám zabere půl dne a zvládnou ji i starší děti. V Peci si můžete vypůjčit kolo v hotelu Horizont (tel. 499 861 111) a ve Velké Úpě v půjčovně Aron (603 259 787 a 603 479 882).

POZOR NA „NULOVÉ SMĚNÁRNY“

Hlavně zahraniční hosté si mohou zkazit náladu při výměně valut na české koruny. Už řadu let se některé řetězce směnár, většinou se zahraničním kapitálem, uchylují ke klamavé reklamě. Působí v hlavních střediscích Krkonoš včetně Pece pod Sněžkou, ale hlavně v Praze, dokonce na druhém nádvorí pražského Hradu. Říkáme jim „nulové směnárny“, protože velké tabule a nápisy 0% COMMISSION a vysoké kurzovní hodnoty lákají k výhodné výměně. Přitom opak je pravdou. Pod hlavičkou nulových poplatků při fajnovém kurzu se skrývají pro hosta velmi špatné podmínky prodeje valut. Jen málokdo si na reklamních tabulích povšimne malinkého dodatku WE SELL, tedy my směnárna prodáváme. Vaše valuty ovšem patří do rubriky WE BUY, my směnárna kupujeme a pro tuto v turistických centrech nejčastější transakci pak platí nízké kurzy a velmi vysoký poplatek. Při nejběžnější výměně 50 EUR vám „nulové směnárny“ z již tak nízkého kurzu strhnou až dalších 10%, tedy z každého eura i přes 3 koruny. Každá směnárna pracuje pro určitý podíl na vyměněné částce, ale neplatí za službu více, než je třeba. Pro vaši orientaci nestačí jen letmý pohled na kurzovní lístek. Jednoduchou obranou je žádost o sdělení, kolik korun skutečně za určitý obnos valut po srážkách dostanete. Často už podle neochoty „nulových směnárníků“ vám netto sumu sdělit poznáte, že je výhodnější jít jinam.

Nabídneme vám několik typů pro aktivně strávený týden v Peci pod Sněžkou. Jestli rádi chodíte po horách, poznáváte nová místa a chcete se něco dozvědět, přijměte pozvání na naše oblíbená místa. Věříme, že i vám přinesou radost a hezký pocit z prožitého dne.

1. den Každý pobyt má svůj první a poslední den zaplněný cestováním. Když se ubytujete odpoledne do čtyř hodin, ještě stihnete uklidňující krátkou procházku. Dovolíme si vám navrhnout začít pobyt krátkou návštěvou informačního centra Veselý výlet na Hlavní ulici. Jistě si vyberete z nabídky map, průvodců či inspiračních publikací pro detailní naplánování celého týdne. Od dřevěného domu je to jen 500 metrů k ústí Zeleného dolu. Možná vás překvapí, jak malý kousek je to odtud do krásné a klidné přírody. Procházka podél Zeleného potoka na lesní samotu Jelení louky je zpestřena několika zastávkami s posezením a čtyřjazyčnými texty o historii, lidech a přírodě. V pravém horském hostinci Jelení louky si můžete dát večeři nebo jen zmrzlinu či dobré pití. Cestu zpět po lesní silničce projdete za 40 minut.

2. den Túru na nejvyšší vrchol severně od Alp neodkládejte a využijte prvního hezkého dne. Na Sněžku vás pohodlně vyveze sedačková lanovka, ale také sem vede několik horských chodníků. Nejzajímavější je výstup ledovcovým karem Obří důl. Na začátku túry navštívte ekologické muzeum Obří důl s novou expozicí. Až ke kapličky s památníkem obětí zemních lavin je cesta mírná, hlavní stoupání začíná za místem, kde stávala hornická kovárna. Možná už koncem letní sezóny tady zahájí speleologové kolem Radko Táslera zkušební provoz skanzenu Kovárna s ukázkou podzemí Obřího dolu. O podmínkách návštěvy rudných dolů založených v 16. století vás budeme prostřednictvím informačního centra Veselý výlet včas informovat. V rokli Rudného potoka uvidíte opuštěnou vodárnu, odkud se v letech 1912 až 1957 čerpala voda do České boudy na Sněžce. Občerstvení v polském Slezském domě můžete zaplatit i českými korunami. Z vrcholu Sněžky nezapomeňte poslat pohlednici se zvláštním razítkem zdejší poštovny, je to více než stoletá tradice. Sestup kolem hostince Růžohorky, otevřeného denně od 9 do 22 hodin, je rychlý a snadný, ale než se odtud vydáte přímo dolů po modré značce pamatujte, že zajímavější a pohodlnější žlutě značená cesta vede o kousek dál údolím Šramlu do Velké Úpy s odbočkou do Pece.

3. den I v horším počasí se vydejte na vloni otevřenou vycházkovou trasu Vlčí jáma. Ze středu Pece vás na osmikilometrový okruh navedou směrovky. Projdete přes čtyři hlavní sjezdové tratě lyžařského areálu a přes rokly a horský les ledovcového karu Vlčí jáma. Na trase najdete posezení s výhledem na hory i Pec a tabule se čtyřjazyčnými texty o historii jednotlivých míst. Na Vysokém Svahu si prohlédnete opravu zdevastované kapličky.

4. den Jestliže s sebou máte cestovní pas, naplánujte si výletní den autem na polskou stranu Krkonoš. Do Karpacze je to přes stále otevřený hraniční přechod Pomezí Boudy - Przelecz Okraj jen hodinka jízdy. Cestou se zastavte v Malé Úpě v nově otevřeném infocentru s historickou expozicí. Za prohlídku stojí staré hornické město Kowary s farním kostelem Nejsvětější Panny Marie s bohatě malovaným stropem a barokním oltářem. V Horním Karpaci odstavte auto na nejvýše položeném parkovišti, jen kousek od kostela Wang z 12. století, který byl v roce 1841 do Krkonoš převezen z norské vesnice Vang, podle níž se protestantskému kostelu dodnes říká. Po prohlídce unikátní dřevěné stavby se vydejte po modře značené cestě k ledovcovému jezeru Malý Stav s původní horskou boudou Samotnia. Tady i o kousek výš ve schronisku Strzecha Akademicka (Hamplova bouda) najdete dobré občerstvení. Na hřebenu se po Cestě přátelství vydejte doprava nad jezero Velký Stav, kolem kterého sestoupíte po zeleně značeném chodníku zpět do Karpacze. Ještě vám zbude dost času na prohlídku největšího polského střediska Krkonoš, kde trvale žije pět tisíc obyvatel a nabízí se deset tisíc lůžek pro hosty.

5. den Výlet do lesů na úbočí Světlé hory začnete na nejnižší položeném místě města Pec pod Sněžkou u hostince Na křižovatce. Ještě před tím si v infocentru Veselý výlet v Peci nebo v Temném Dole půjčíte klíče od hrádku (viz str. 3). Od autobusové zastávky Na křižovatce sejdete po proudu řeky Úpy k místu malé bitvy mezi Prusy a Rakušany v roce 1778. Tady u odbočky k lesnímu hrádku Aichelburg se napojíte na vycházkovou trasu Aichelburg a vystoupáte po kamenných schodech na Bertholdovu výšinu s obnoveným lesním hrádkem z roku 1863. Po prohlídce hradní síně s bustou šlechtice Aichelburga projdete po lesním chodníku kolem Velkých Tippetových bud na Valšovky se známou a oblíbenou horskou mléčnou farmou Sosna (v pondělí je zavřeno). Do Pece můžete projít přes Javoří důl nebo pokračovat po trase do Velké Úpy.

6. den Od Zeleného Potoka vystoupáte po úzké zeleně značené pěšině přes Kamor na Hnědý Vrch a dál k luční enklávě Severka. Odtud vás povede úbočím Liščí hory až na hřeben tři kilometry dlouhý, nově opravený chodník. Nejhezčím místem je prastarý smrkový les v Liščí jámě. Od Buřetu na Rozcestí se dáte po červené značce doleva na vrchol Liščí hory. Jen kousek za kótou 1362 metrů je vyhlídka na celé údolí pod Sněžkou. Dobré občerstvení najdete v Lyžařské boudě, odkud projdete po hřebenu mezi Peci a Černým Dolem na Lučiny. Od Pražské boudy sejdete do Pece po žlutě značené cestě přes Javoří důl.

7. den Asi nestihnete víc než poslední procházku po horském městě a nákup upomínek a dárečků. Cestou domů se zastavte v Trutnově na vycházkové trase prusko-rakouské bitvy 27. června 1866 v těsném sousedství centra města. Každou sobotu je přes léto od 13 do 17 hodin, v neděli již od 10 hodin zpřístupněn Gablenzův pomník sloužící i jako rozhledna a na protějším vrchu nově opravená Janská kaple. Ve stejném čase členové Klubu vojenské historie předvádějí dobové zbraně a uniformy a někdy střílejí z repliky historického děla.

Pension Nikola

V samém centru Pece pod Sněžkou, u hlavní ulice vedoucí k lyžařskému areálu, najdete rodinný pension Nikola. Základem kvalitní služby je ubytování ve větším apartmá a ve 12 pokojích vybavených WC, sprchou, televizorem, ledničkou a malým trezorem. Hosté mohou posedět v prostorné stylové jídelně rozšířené o malý bar. Zdejší kuchyně je výhradně česká a denně dostanete mimo jiné i pečené české moučníky. V pensionu Nikola si můžete objednat ubytování se snídaní, polo- nebo plnou penzí. V zimě si před domem nazujete lyže, sjedete k příbližovacímu vleku a za deset minut dojedete k nejlepším vlekům a sjezdovkám v Peci. Zpět sjedete na lyžích až k pensionu. V okolí pensionu jsou půjčovny lyží. Po túře i lyžování potěší prohrátí v sauně a soláriu. Před domem je vlastní parkoviště s dostatečnou kapacitou po celý rok.

Pension Nikola v Peci pod Sněžkou, PSČ 542 21, majitel Alena Novotná, tel. 499 736 151, fax 499 736 251, e-mail: nikola-pec@volny.cz, www.nikolapez.cz, domluvíte se i německy.

Pension Veronika

Nový pension Veronika najdete uprostřed Pece pod Sněžkou v dolní části Velké Pláně na křižovatce cest k Malé Pláni a lyžařským vlekům, hotelu Horizont a k hlavní ulici. Moderní dům nabízí ubytování s polopenzí (21 lůžek) ve dvou, tří a čtyřlůžkových pokojích s koupelnou se sprchou a toaletou. Všechny pokoje mají satelitní televizi a mohou být doplněny o přistýlku. Z prosklené půlkruhové restaurace s venkovní terasou je nádherný výhled na město, kopce a lyžařské terény. Mezi speciality restaurace patří česká jídla jako domácí ovocné knedlíky s tvarohem a šlehačkou. Odpolední a večerní hosté sem chodí na lehká jídla, zmrzlinové poháry, točené pivo Plzeň a další nápoje. Ubytování mají zajištěnou snídani a večeři. Z pensionu Veronika jsou snadno dostupné všechny sportovní i společenské aktivity ve městě. Přímo u domu je 400 metrový lyžařský vlek se cvičnou loukou. Celoročně je v provozu ve 200 metrů vzdáleném hotelu Horizont sportovní centrum s krytým bazénem, whirlpoolem, saunou, soláriem, squashem, ricochetem, fitnesssem, kuželnicí a dalšími aktivitami. Snadno dostupné jsou i dva letní antukové tenisové kurty, lyžařské školy a půjčovny lyžařského vybavení. Půjčovnu horských kol najdete přímo v domě. Celoroční parkování je na vlastním parkovišti u objektu.

Pension Veronika, Pec pod Sněžkou čp. 309, PSČ 542 21, provozuje Petr Baláček, tel.: 499 736 135, fax: 499 736 134, tel. 608 281 321, e-mail: veronika.pec@centrum.cz, www.veronika-pec.cz. Domluvíte se i německy.

Hotel Krokus ***

Hotel Krokus uprostřed Pece pod Sněžkou nabízí ubytování se snídaní nebo polopenzí v 17 dvoulůžkových pokojích s vlastní sprchou a toaletou. Některé se mohou rozšířit o přistýlku, jeden pokoj v přízemí je zařízený pro imobilní hosty. Snídani a večeři ubytování hosté dostávají v jídelně, která je přes poledne a večer otevřená i kolemjdoucím. Na jaře a v létě se kavárna zvěšuje o posezení na terase. Tady je v provozu lávový gril pro přípravu pečených pochoutek. Hotel má vlastní parkoviště, na kterém hoteloví hosté pohodlně zaparkují v centru horského střediska, parkovné je v ceně pobytu. Rezervaci ubytování si zařídíte prostřednictvím elektronické pošty nebo telefonicky v hotelové recepci denně od 9 do 21 hodin. Kavárna s vlastními cukrářskými výrobky je otevřená denně od 9 do 22 hodin, restaurace v létě od 11 do 21 hodin. V domě je bankovní automat. Pro výběr letního programu je v recepci připraven přehled zajímavých míst v širokém okolí. V zimě se do lyžařského areálu svezete skibusem, který má zastávku jen 150 metrů od hotelu, nebo vyjedete příbližovacím vlekem. Zpět sjedete na lyžích až téměř k hotelu.

Hotel Krokus *, pošta Pec pod Sněžkou čp. 189, PSČ 542 21, majitel: ing. Miroslav Kopecký, tel.: 499 896 961, fax: 499 896 962, e-mail: hotel.krokus@iol.cz. Domluvíte se německy i anglicky.**

Horská bouda Smetánka

Jen 200 metrů nad dolní stanicí lyžařského vleku Bramberk - Hnědý Vrch přímo na nejdelší sjezdovce v Peci najdete horskou boudu Smetánku. V zimě je skvělým výchozím místem pro lyžování, v létě pro vycházky do okolních lesů i na horské túry. Prochází tudy i vycházková trasa Vlčí jáma. Původní roubenka dodnes tvoří část přízemí, jak poznáte v interiéru jídelny. Bouda nabízí ubytování v zimě s plnou a v létě s polopenzí, celkem i s přistýlkami 60 lůžek. Mohou sem přijet i větší školní skupiny. Základem spokojenosti hostů je dobrá česká kuchyně s velkými porcemi a oblíbenými moučníky. Polovina pokojů má vlastní koupelnu se sprchou, WC a SAT TV, ostatní umývadlo s teplou vodou a dalším vybavením na patře. Můžete posedět v nekuřácké nebo kuřácké jídelně s barem a satelitní TV. Čepuje se tu pivo Gambrinus. K dispozici je velká herna se stolním fotbalem, kulečnickem, šipkami a stolním tenisem. Zajímavostí boudy je vytápění a ohřev vody ekologicky čistým tepelným čerpadlem. Parkování je v létě u boudy, v zimě na strážném parkovišti Zelený Potok v centru Pece. Odvoz zavazadel je po dohodě v ceně pobytu.

Bouda Smetánka, Pec pod Sněžkou čp. 45, PSČ 542 21, majitelé Ilona a ing. Luboš Braňhovi, tel. 499 736 202, fax 491 424 850. Domluvíte se i německy a anglicky. www.mujweb.cz/cestovani/chatasmetanka.

KOZÍ HŘBETY

Hlavní panorama horského města Špindlerův Mlýn tvoří tři kilometry dlouhý, z části skalnatý hřeben spojený mělkým sedlem s mohutnou Luční horou, jejíž výběžek Železná hora se čtyřmi hlubokými žlaby je nejcharakterističtější horskou scénérií města. Nejméně od 17. století se skalnatý hřeben jmenoval Ziegenrücken, tedy Kozí hřbety. Těžko posoudíme, jestli osadníkům dlouhá ostrá hora připomínala druhé nejčastější domácí zvíře Krkonoš nebo jméno vycházelo z užívání prudkých svahů jako pastviště koz. Staré fotografie dokládají pravidelné hospodaření ještě před sto lety. Jméno Kozí hřbety je zajímavé i z hlediska geografického názvosloví. Kvůli ostrému skalnatému charakteru by se jako jediné v Krkonoších měly jmenovat Kozí hřebeny. Ostatní oblíbené krkonošské hory jsou správně hřbety, ale my jim říkáme hřebeny. Vžilo se to obráceně, než je z hlediska odborného názvosloví správné. Pro výletníky není odborná terminologie důležitá, protože na svahy Kozích hřbetů se vydávají pro zážitek z krásné přírody, pěkné výhledy a zajímavou historii několika míst. Všeho na jedné z nejzajímavějších tras v okolí Špindlerova Mlýna najdete vrchovatě.

KOZÍ HŘBETY A ČTYŘI GENERACE RODINY KOHLŮ

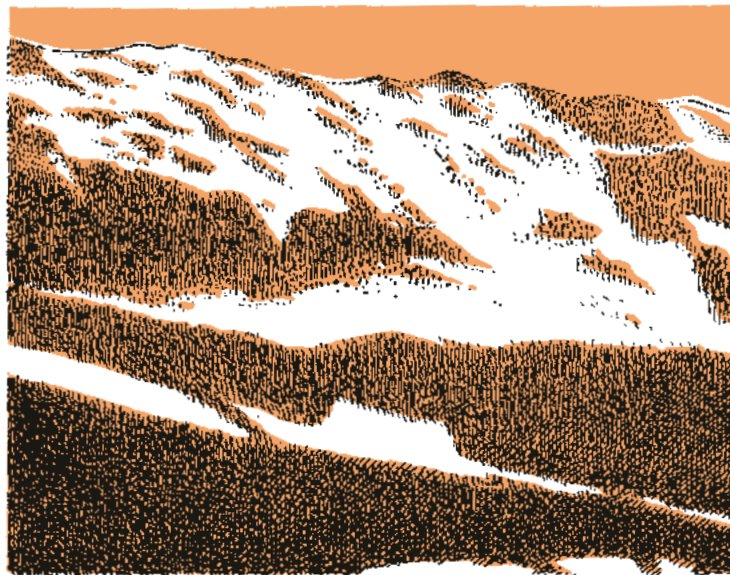
Všechny cesty přes Kozí hřbety jsou v zimě uzavřené. Pravidelně z ostrého hřebenu na obě strany padají laviny a proto je můžeme navštívit jenom v létě. Ovšem jestli jste z rodiny Kohlů, raději sem nechoďte ani v červenci. Kohlové patří ke starému horalskému rodu, který se podílel od 16. století na založení osady Svatý Petr, jak se tehdy říkalo celému Špindlerovu Mlýnu. Obývali i několik chalup pod Kozími hřbety a přes tože hory dobře znali, zažili během sta let neuvěřitelnou sérii neštěstí.

Vše začalo v listopadu 1773, kdy se hajný Phillippe Kohl vrátil z lovu s kolegou lesníkem ze Sedmidolů a honcem Christophem Buchbergerem domů do Svatého Petra. U Hrazeného potoka všechny tři smetla lavina směrem do Dlouhého dolu. Buchberger držel na dlouhém vodítku psa, který nebyl zaspán a později mu odhrabal sniž od hlavy a tak ho zachránil. Phillippe Kohl a lesník byli nalezeni mrtví sedm metrů hluboko ve sněhovém valu. Jen o několik set metrů blíž ke Svatému Petru zahynul někdy v zimě 1837 v lavině Phillippův syn Ignaz Kohl. Masa sněhu sjela z prostředku Kozích hřbetů a zaspala ho u Sacherbergu, dnes tomu místu říkáme Tetřeví žlab. Ignaz tu byl spolu se synem, ale toho lavina odmrštila mimo hlavní směr a tím byl zachráněn. Ale ani jeho generace nebyla ušetřena. Za dalších devatenáct let se 30. listopadu 1856 vrátil z Karpacze přes hory druhý Ignazův syn Wenzel Kohl. Pro sestup od Luční boudy zvolil cestu podél Bílého Labe, kde ho zaspala lavina z Kozích hřbetů tak vrchovatě, že jeho tělo našli teprve na jaře. Ani se nechce věřit, ale přesně po dalších devatenácti letech na Kozích hřbetech v lavině zahynul 29. listopadu 1875 Eduard Kohl. I on se vrátil ze Slezska kolem Luční boudy, při vzpomínce na smrt otce Wenzela Kohla nešel cestou kolem Bílého Labe, ale po úbočí Kozích hřbetů do Svatého Petra. Lavina ho smetla do žlabu Hrazeného potoka, zahynul na stejném místě, jako jeho praděd Phillippe Kohl před sto dvěma lety. Eduardovo tělo hory vydaly až v červnu příštího roku. Rodinné neštěstí Kohlů je o to neuvěřitelnější, že se nejméně tři případy staly v listopadu, kdy zima v Krkonoších teprve začíná a laviny padají jen vzácně. Prý v tuto roční dobu býval nejlepší čas na pašování, kterým si horalé přilepšovali ke skromnému živobytí.

Podle zápisů kronikáře Pece Josefa Šourka.

OKOLO KOZÍCH HŘBETŮ

Strmé srázy Kozích hřbetů padají na severní straně do Sedmidolů s kaskádami říčky Bílé Labe a na jižní straně do Dlouhého dolu se starou hornickou osadou Svatý Petr. Výstup údolím Bílého Labe k Luční boudě s pozvolným stoupáním je snadnější, Bucharova a Judeichova cesta po úbočí Kozích hřbetů je lepší pro návrat. Bílým Labem vede i nejsnadnější letní výstup na Sněžku ze Špindlerova Mlýna. K Luční boudě je výškově

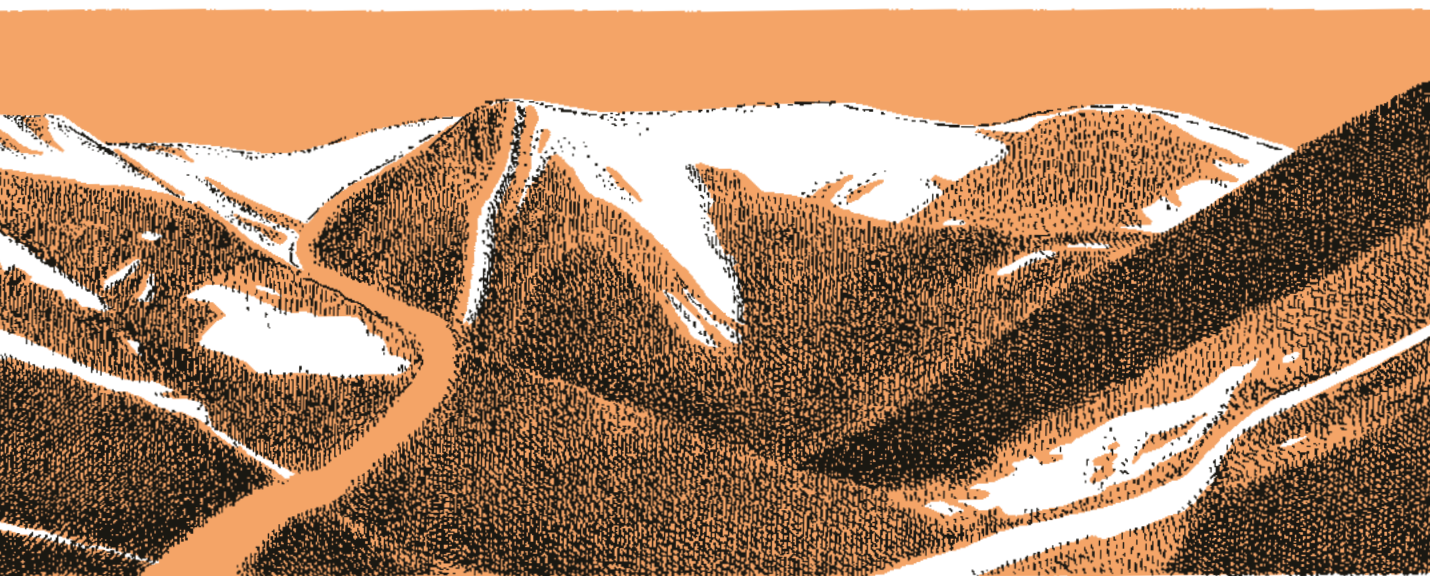
rozdíl 670 metrů, až na nejvyšší horu Čech 850 metrů. Okruh ujdete pohodlně za 6 hodin, s výstupem na Sněžku to trvá o dvě a půl hodiny déle.

Túru začneme u soutoku Labe a Bílého Labe U Dívčí lávky. Modře značená Weberova cesta zpočátku jen pozvolna stoupá podél Bílého Labe, které díky žulové hornině vytváří drobné vodopády, plochá hladká místa a hluboké tůně. Mineme několik míst, kde se v nejteplejších letních dnech můžete osvěžit ledovou vodou. Po necelých dvou a půl kilometrech přijdeme k odpočinkovému místu s dětským koutkem zaměřeným na dovádění i na poznávání přírody. Jiné poučení čeká hlavně na obdivovatele technických památek o kilometr výše.

Bouda U Bílého Labe a kaskády Čertovy strouhy

Po hrozném povodni v roce 1897 se c.k. rakouští úředníci rozhodli zregulovat horské toky Krkonoš, aby neohrožovaly životy v údolí. V roce 1901 došlo i na Bílé Labe a jeho přítoky. Na Čertově strouze vzniklo nejkrásnější hrazenářské dílo v Krkonoších. Z velkých, dokonale spásových žulových bloků je postaveno 43 stupňů a kaskád doplněných dlážděným dnem i břehy horského potoka. Podél jedinečného technického díla vede od roku 1997 naučná stezka končící u pozůstatků kovárny, kde si kameníci nechávali upravovat nástroje. U soutoku Bílého Labe a Čertovy strouhy, pro potřeby stavby vznikla na začátku 20. století obyčejná dřevěná chatrč k uskladnění materiálu, nářadí a ubytovna kameníků z Tyrol i jiných částí monarchie. Po dokončení díla kůlnu získal Wenzel Hollmann a přestavěl ji na občerstvení s hrdým jménem Restauration Weisswassergrundbaude, později přejmenovanou na Boudu u Bílého Labe. Romantickým údolím procházelo ke Sněžce hodně hostů, proto mohl Wenzel Hollmann kolem roku 1930 postavit novou boudu, která po úpravě před třiceti lety slouží dodnes. V horské části naší túry je jedinou otevřenou restaurací, kde si v letní sezóně můžete denně od 10 do 22 hodin buď uvnitř nebo venku na terase koupit malé občerstvení i vařené jídlo.

Weberovu cestu, v horním úseku ve spolupráci s Rakouským krkonošským spolkem, nechala postavit majitelka vrchlabského panství hraběnka Aloisia Czernin-Morzinová v letech 1889 až 1891. Jméno nese po děkanovi Wenzelu Weberovi z Vrchlabí, který byl v tu dobu předsedou Krkonošského spolku. Také v horní části dolu Bílého Labe na několika místech z blízka uvidíme dobrou práci tyrolských kameníků. Ještě před vstupem na Bílou louku projdeme přes několik lavinových drah z Kozích hřbetů, kvůli kterým je cesta vždy celou zimu uzavřená. Závěr výstupu se Stříbrnou bystřinou a Čertovou loukou na

protějším svahu patří k nejdivočejším místům celé trasy. U Luční boudy s výrazně omezeným provozem se rozhodneme, jestli přes Úpské rašeliniště dojdeme až na Sněžku nebo po červeně značené Staré Bucharově cestě sestoupíme zpět do Špindlerova Mlýna.

Rennerova bouda

Ještě než dojdeme zpět ke Kozím hřbetům, zastavíme se na plošině se studánkou v místě zaniklé Rennerovy boudy. V roce 1797 ji postavili i přes velký odpor příbuzných z Luční boudy bratři Ignaz a Augustin Rennerové ze Špindlerova Mlýna jako letní boudu pro čtyřicet kusů dobytka. Osmdesát let sloužila horskému zemědělství, než ji v roce 1880 z části přestavěli pro potřeby stále častěji procházejících turistů. Nejprve noví majitelé Buchbergerové ze Svatého Petra upravili světnici na hospodu a půdu pro spaní. V roce 1886 přibyla typická veranda a potom další a další přístavby, až se původní chalupa pod nimi ztrácela (viz str. 27). I tak byla většina letních hostů obsloužena u venkovních lavic. Rennerovka už ve vlastnictví Bönschů vyhořela stejně jako jejich sousední Luční bouda při mobilizaci v říjnu 1938. Během války sice vyrostla hrubá stavba, ale nedokončenou boudu po válce vojáci zbořili a místo upravili do dnešní podoby.

Na nejvyšším bodě Kozích hřbetů ve výšce 1422 metrů nad mořem je vyhlídka s vyobrazeným panoramatem středních a západních Krkonoš. Ještě před čtyřiceti lety vedla po skalnatém hřebenu stezka, ale

Z Bílé louky po dnešní Bucharově cestě na úbočí Kozích hřbetů horalé snášeli usušené horské seno do Svatého Petra. Tato dáma nese na dřevěné krosně nejméně čtyřicetkilový náklad.

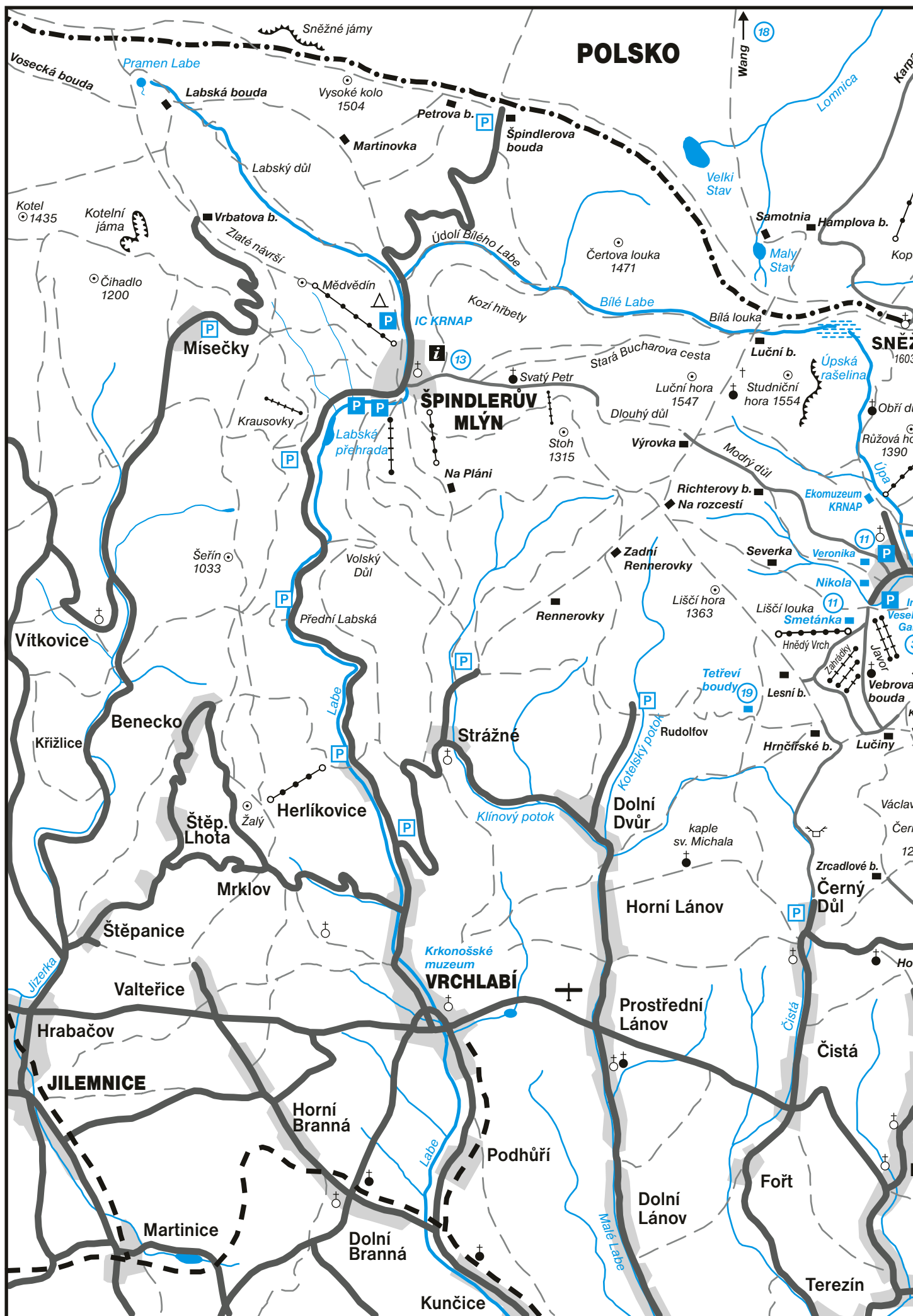
kvůli poškozování přírody a bezpečnosti turistů byla zrušena a velmi rychle zarostla kosodřevinou. My do Svatého Petra sestoupíme po chodníku, který prudce klesá kolem Hrazeného potoka, kde si vzpomene na neblahý osud horalů z rodiny Kohlů. Je jedno, jestli potom zvolíme Bucharovu nebo Judeichovu cestu, obě nás přivedou k cíli v centru Špindlerova Mlýna.

Více se dozvíte v **Turistickém informačním centru**, TIC Špindlerův Mlýn, P. O. Box 24, PSČ 543 51, telefon 499 523 656, fax 499 523 818, e-mail: infoc@sendme.cz. Sídli v budově městského úřadu, je otevřené denně od 9 do 17 hodin s hodinovou polední přestávkou. V českém, německém, anglickém a ruském jazyce tu získáte informace o městě, turistice, lyžování, čerstvé zprávy Horské služby a Správy KRNP. Při návštěvě podává TIC rovněž informace o možnosti ubytování. Vedle propagačního materiálu jsou k dostání mapy, průvodce, pohlednice i drobné suvenýry. www.mestospindleruvmlyn.cz

Ve stejné době jako Turistické informační centrum je přístupný **veřejný informační terminál**. S telefonní kartou, kterou si tu můžete koupit, získáte přístup na internet, můžete nejen telefonovat, ale i poslat e-mail nebo zprávu SMS. Terminál je stejně jako TIC na městském úřadě v centru Špindlerova Mlýna jen 20 metrů od hlavní silnice do Svatého Petra. Dům je trochu zakrytý dvěma velkými obrazovými mapami města a okolí.

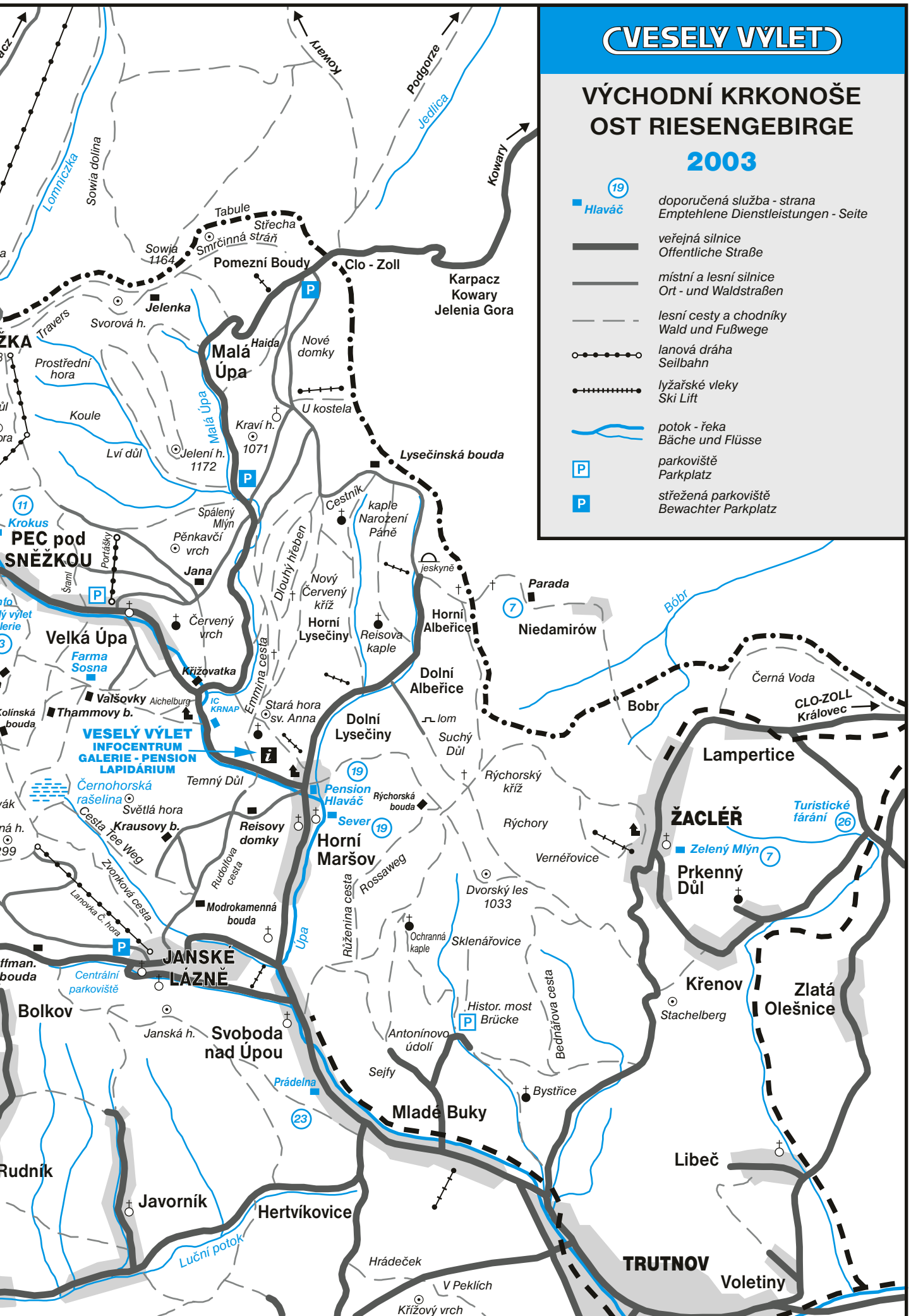
Už před sto lety vedla kolem boudy U Bílého Labe hlavní cesta ze Špindlerova Mlýna na Sněžku.

VÝCHODNÍ KRKONOŠE OST RIESENGBERGE

2003

- 19 **Hlaváč** doporučená služba - strana
Empfehlene Dienstleistungen - Seite
- veřejná silnice
Öffentliche Straße
- místní a lesní silnice
Ort- und Waldstraßen
- lesní cesty a chodníky
Wald und Fußwege
- lanová dráha
Seilbahn
- lyžařské vleky
Ski Lift
- potok - řeka
Bäche und Flüsse
- P parkoviště
Parkplatz
- P střežená parkoviště
Bewachter Parkplatz

Jedna ze smaltových tabulí při vstupu do obce Malá Úpa visela ještě před padesáti lety na venkovní stěně České boudy na Sněžce. Dnes je součástí historické expozice v informačním centru na Pomezních Boudách.

Posledních třicet let stály v Sagasserově chalupě stále připravené k vyjetí. Výborný stav saní, hned vedle pověšené pečlivě smotané konopné provazy na upevňování nákladu a řetězové brzdy ukazovaly na pořádkumilovnost majitele. Do expozice je spolu s dalšími předměty dlouhodobě zapůjčila jeho rodina. Při svážení metrových polen byla podle sklonu cesty asi třetina dřeva narovnaná na saních a dvě třetiny špalků se uvázaly na dlouhý řetěz jako brzda. Ta kvůli místu v expozici za saněmi chybí.

Letadlo ze Sněžky

Nepřehlédnutelnou součástí expozice je připomínka leteckého neštěstí na Sněžce, které znají zájemci o vojenskou historii jako havárii Junkerse 52 v noci 23. února 1945. Malá epizoda druhé světové války ukazuje těžký úděl obyčejných lidí ve válečné pravě. Z Rudou armádou obležené Wroclawi převážela německá dopravní letadla raněné vojáky do Čech. Ve sněhové vánici, kdy na vrcholu Sněžky naměřili rychlost větru přes 110 km za hodinu, narazil přetížený stroj do Obřího hřebenu v masivu Sněžky. V letadle bylo celkem 27 lidí a nejméně pět se podařilo z trosek vyprostit. Zranění vojáci ustrojeni jen do nemocničního oblečení se po čtyřech hodinách brodění hlubokým sněhem dostali na Růžohorky, kde jeden z nich brzy zemřel. K místu havárie vyrazil záchranný tým, ale po dlouhém hledání našli ostatní raněné vojáky, z nichž prý někteří také náraz přežili a zůstali v trupu letadla, už zmrzlé. Všech 23 obětí havárie bylo pohřbeno v hromadném hrobě na hřbitově v Malé Úpě. Vloni byla těla exhumována a po identifikaci podle vojenských známek pochována na vojenském hřbitově v Brně. Podrobně jsme celou událost popsali ve 14. čísle Veselého výletu. V roce 1998 se maloúpským podařilo zbytky letadla posbírat a pomocí vrtulníku přenést do přístupných míst. Po pětiletém uskladnění můžete v expozici vidět jeden ze tří motorů BMW a další části letadla. V infocentru připravují pamětní známky, které se tu budou razit do hliníkového plechu z letadla.

Malá Úpa - Informační centrum a historická expozice

Obec Malá Úpa otevřela na Pomezních Boudách v nově postaveném domě naproti pensionu Hořec infocentrum Malá Úpa. Nabízí okamžité informace o Malé Úpě, turistice, lyžování, kulturních akcích v okolí, prodej suvenýrů, pohlednic, map, průvodců a publikací o Krkonoších. V infocentru je směnárna a možnost kopírování. Otevřeno je denně od 9.30 do 17.00.

Součástí nové služby pro hosty Krkonoš je od 27. června expozice z historie obce Malá Úpa. Dozvíte se o příchodu dřevařů z alpských zemí do východních Krkonoš v 16. století, o chovu dobytka, lukařství, tradiční výrobě horských sýrů a másla, o založení kostela císařem Josefem II., začátků turistiky a zdejší lidové architektury. Důležitá a zajímavá data z historie obce a okolí najdete na časové ose, výtvarně zpracované Zdeňkem Petirou. Kromě dobových fotografií, panelů s českým, německým a polským textem je v expozici řada trojrozměrných předmětů. Exponáty věnovali nebo dlouhodobě zapůjčili místní občané, starousedlíci, Krkonošské muzeum ve Vrchlabí a Veselý výlet, který je autorem výstavy.

Rohačky Reimunda Sagassera

Svážení dřeva na saních rohačkách bylo dlouhou dobu jediným způsobem přibližování dřeva z rozsáhlých maloúpských lesů. Dřevaři se nebáli postavit mezi dva rohy saní a ve stoje řídit až 800 kilogramů těžkou soupravu s nákladem rovného nebo dlouhého dřeva. Po úzkých cestách sjížděli až několik kilometrů dlouhé tratě. V expozici jsou vystavené saně, které svezly vůbec poslední dřevo v Malé Úpě. Reimund Sagasser na nich přibližoval dřevo ze Lviho dolu ještě v roce 1970. Dlouho před tím si je nechal na míru udělat v truhlářské dílně u někdejšího maloúpského starosty Kajetana Sagassera.

Okolo Pomezního hřebene

V Malé Úpě jsme vás v minulých vydáních provedli na horských kolech po řadě známých míst. Tentokrát vás zavedeme na polskou stranu hor na zajímavý okruh, který vznikl díky otevření turistického hraničního přechodu mezi Niedamirówem a Albericemi. Na Pomezních Boudách přejdeme přes celnici a sjedeme po silnici pod velkou serpentinu, ze které je nádherný výhled na polské podhůří východních Krkonoš. Za zatáčkami uhneme na modře značenou lesní cestu a pojedeme dlouho po vrstevnici na dohled Pomezního hřebene. Na křižovatce pěti turistických cest se dáme po žlutě značené až pod Biele Skali. Tady žlutě značená cesta padá příkře dolů, my raději pojedeme ještě kus po svážnici a do údolí sjedeme úvozovou červeně značenou cestou. Je to jediný technicky náročný úsek celé trasy, kdo si netroufne, může jet dál po široké cestě až na silnici do horní části Jarkowic. Naše cesty se sejdou v hlavní části této obce, kde po červeně značené projedeme kolem Schroniska Srebrny Potok až k historické vápence. Oproti alberické, kterou uvidíme za chvíli, je veliká. Z dálky vypadá skoro jako hradní věž a je jen škoda, že se rozpadá. Jednou ze čtyř komor je možné vlézt dovnitř a prohlédnout si dosud zachovalou žáruvzdornou vyzdívkou. Na další křižovatce přijedeme na modře značenou cestu, po které se dáme doleva směrem na Niedamirów. Táhlé stoupání nás dovede do sedla nad obcí, ale my nesjedeme dolů k Domu tří kultur - Paradě, ale po zatím neznačené cestě uhneme doprava k hraničnímu přechodu. Tudy prochází i okruh okolo Rýchor popsáný na 6. straně. Než začne technicky náročné stoupání, uvidíme pod sebou travnatou střechu hlavního domu Parady a vzadu chalupy české obce Bobr a haldy začleřských dolů. U turistického přechodu jsme za polovinou naší cesty, na polské straně jsme ujeli 16 kilometrů. Sjedeme po Staré celní cestě okolo vápencových lomů do Horních Alberic. Dole uhneme doprava a brzy uvidíme

zdejší věž vápenky z 19. století. Čeká nás dlouhé stoupání okolo Lysečinské boudy k Cestníku, k maloúpskému kostelu se kousek svezeme z kopce. Stoupání za horskou boudou Renerovka je sice krátké, ale velmi prudké. Přes Nové domky je to na Pomezní Boudy už jen kousek. Okruh je poměrně snadný a vhodný i pro starší děti, zabere vám půl dne a poznáte mnoho nových míst. S sebou musíte mít pas a mapu, například polskou Okolice Lubawki nebo KČT Krkonoše 22.

Do podzemí v Jelení struze

Jen necelou hodinu chůze z Pomezních Bud je zajímavé místo, kde se můžete podívat do důlního díla Kowarské štoly. Pro pěší túru potřebujete pas, protože vás zavedeme opět na polskou stranu Pomezního hřebene. Po žlutě značené turistické cestě sejdem od hraničního přechodu do údolí Jedlice, kde žlutá značka uhýbá po Zlaté cestě doleva, ale my budeme pokračovat po neznámé cestě ještě kus dolů podél potoka až k velkým haldám hlušiny. Tady uhneme doprava na opuštěnou horskou silničku, zpočátku poškozenou nedávnou povodní. Pak už pohodlně projdeme k dalšímu důlnímu dílu Kowarské štoly. Parta nadšenců tady v Jelení Struze zpřístupnila labyrint chodeb, kde se ještě před padesáti lety těžily uranové rudy pro potřeby sovětské armády a jaderného průmyslu. Prý ze zdejšího uranu Sověti vyrobili svou první atomovou bombu. Před dvěma lety se členové Walonského společenství, jak si zdejší permoníci říkají, v Plutoniové štolě dostali do zavalených prostor, kde našli balík těžebních plánů malovaných na hedvábném plátně. Texty byly jenom v ruštině. Podzemní turistickou trasu Kowarské štoly projdeme s průvodcem. Ve štolě vyražené v čisté skále je i obnovené radonové inhalatorium, stylizovaná palírna bylinné kofalky a další zajímavosti připomínající historii hornického města Kowary. Součástí Centra Jelení struha je informační středisko, restaurace a o kousek výš moderní pension. Zpět na Pomezní Boudy můžeme vyjít po delší cestě podél potoka Jelení struha a pod vrchem Sulica se dostaneme na silnici k hraničnímu přechodu. Ke Kowarským štolám se dá dojet také autem, když při sjezdu z Pomezních Bud před Kowarama uhneme doleva.

hostince Samotnia to je jen kousek k další slavné boudě s původním interiérem Strzecha Akademicka, dříve Hampelova bouda. Další cestu zvolíme přes malý ledovcový kar Biely Jar, kde v zimě v roce 1968 zahynulo pod lavinou 19 mladých lidí. Kolem horní stanice lanovky z Karpacze na Kopu dojdeme na Obří pláň, kde u Slezského domu přejdeme na turistickém hraničním přechodu zase na českou stranu. Po známé Cestě přátelství dojdeme přes vrchol Sněžky, Svorovou horu a boudu Jelenka zpět na Pomezní Boudy.

Infocentrum Malá Úpa, Horní Malá Úpa 129 (PSČ 542 27), tel., fax 499 891 112, e-mail: malaupainfo@volny.cz, je otevřené denně od 9.30 do 17. hodin. Domluvíte se i německy a anglicky.

Panoramatická kamera na sjezdovce lyžařského areálu U kostela v nadmořské výšce 1108 metrů vám přibližuje aktuální počasí nejen v Malé Úpě. Díky nastavení kamery jsou dobře vidět i hřebenové partie včetně Sněžky. Proto si po celý rok denně podle záběrů přímého přenosu panoramatické kamery na ČT2 v době od 7.55 do 8.30 můžete v Malé Úpě naplánovat hřebenovou túru.

Podrobné informace o Malé Úpě jsou zveřejněny na internetových stránkách obce <http://www.malaupa.cz>. Údaje o sportovních a turistických možnostech Malé Úpy najdete také v teletextu na ČT1 a ČT2 pod názvem Panoráma - zpravodajství z hor na straně 192-3.

Na Sněžku kolem kostela Wang

I třetí celodenní túra nás zavede na polskou stranu Krkonoš. Po červeně značené Cestě česko polského přátelství projdeme do Sovího sedla, odkud sestoupíme Soví dolinou po staré pašerácké stezce do nejjižnější části Karpacze Vlčí Poreby. Po zelené a pak modré značce projdeme přes horské město k vikingskému kostelu Wang v Horním Karpaczi (viz str. 18). Odtud modře značená cesta vede až na vrchol Sněžky. Zpočátku půjdeme po dlážděné cestě, která byla vždy hlavní zásobovací trasou pro všechny boudy v okolí Sněžky. I dnes je to jediná cesta, po které jde vyjet až na vrchol nejvyšší hory na sever od Alp. Brzy dojdeme na luční enklávu Polana, kde stávala jedna z nejznámějších slezských krkonošských bud Schlingelbaude. Od roku 1722 sloužila jako horské hospodářství pro chov dobytka, na konci 19. století byla u frekventované cesty na Sněžku rozšířena o dvoupatrovou boudu s vyhlášeným hostincem. Vyhořela v roce 1966 a nebyla již obnovena. Brzy opustíme sjízdnou cestu a po pěšině mezi žulovými bloky, tak typickými pro severní stranu Krkonoš dojdeme k ledovcovému jezeru Malý rybník. Od zdejšího

Poslední hospodář a tradiční dřevař Malé Úpy Reimund Sagasser zemřel před deseti lety.

Norský kostel Wang stojí už 160 let na severní straně Krkonoš v Horním Karpaczi (1905).

Norská vesnice Vang se dostala v první polovině 19. století do finanční krize a vesničané neměli na opravu prastarého dřevěného kostela. Tak jako na mnoha jiných místech se rozhodli stavbu strhnout a spálit. O tom se dozvěděl norský malíř a profesor drážďanské akademie umění

Jan Kristian Dahl, který už před tím marně burcoval odbornou veřejnost k záchraně mizejících sloupových kostelů. Proto v roce 1841 kostel bez střechy ve Vangu v dražbě koupil. Naštěstí našel milovníka umění a hlavně bohatého investora v osobě pruského krále Friedricha Viléma IV., který pověřil architekta a malíře F. W. Schierbe památku popsat, zakreslit, rozebrat a postavit na severním úbočí Krkonoš, kde hrabě Christian L. Schaffgotsch poskytl pozemek. Zdobené portály dveří vznikly krátce po roce 1200, kostel je asi z roku 1175. Je zajímavé, že původní kostel byl jednodušší, neměl zdobenou věžičku, půlkruhový presbytář ani vztyčené dračí hlavy. Ty spolu s kamennou věží v sousedství vznikly po vzoru jiných norských sloupových kostelů až na novém místě v Krkonoších. Protestantkému svatostánku se tu začalo říkat podle místa původu Wang, dvojité w zabránilo zkomolení jména v němčině na fang.

V roce 1997 jsme o Wangu psali v 10. vydání Veselého výletu. I proto jsme se při další cestě do nádherné severské země ve Vangu zastavili. Na kopci nad malou vesničkou stál hezký kamenný kostel a já cestou k němu vyprávěl našim dětem příběh původního dřevěného kostelíka, který tu stával 600 let a teď už 160 let stojí na severní straně hor. Když jsme si užili krásného místa a vyfotografovali celky i detaily, přišla na hřbitov starší paní a řekla nám, že tenhle kostel tu stojí déle než si myslíme a že jejich vesnice nikdy žádný kostel neprodala. Ať si počkáme na pana faráře, že nám to potvrdí a ukázala, kde bydlí. Chvilí trvalo, než se pastor se synem vrátili z basketbalového tréninku, ale věděl, že v Norsku jsou nejméně čtyři obce Vang a on by vsadil na tu v kraji Oppland, jen 200 kilometrů odtud. A opravdu, na staré královské cestě spojující Oslo s Bergenem jsme u stejnojmenného jezera našli další vesnici Vang. Na norské poměry nepříliš zajímavý, bíle natřený kostelík potlučený svislými prkny připomínal příběh o někdejších nuzných časech. Zato vztyčený kámen z 11. století s runovými ornamenty schovaný pod skleněnou budkou nás hned upozornil na dlouhou minulost tohoto místa. Uvnitř bylo vše jasné. Přímě vedle kazatelny stál jako výrazná součást chudého interiéru model vikingského sloupového kostela. Student, který kostelem o prázdninách provázel návštěvníky, nám vyprávěl, jak kdysi o vzácnou památku jejich obec přišla a jak je jim z toho dodnes smutno. Vždyť mohli mít kulturní klenot přitahující

hosty z celého kraje a bohoslužby ve stejném prostředí, jako čtyřicet generací jejich předků. Ještě nám ukázal panel s textem o osudu památky a s fotografií kostela dnes stojícím v daleké cizině. Byl překvapen, že současný kostel Wang v Polsku dobře známe a budeme dřevěnou stavbu z kraje Vikingů pozdravovat. Až tady jsem si plně uvědomil, jaká vzácnost pod Sněžkou stojí.

Dřevěné sloupové kostely souvisejí se zavedením křesťanství v Norsku v 11. až 13. století. Jsou jediným příspěvkem severské země ke světovému dědictví chrámové architektury. Jako i jinde v Evropě, musely se svatostánky konstruovat i vzhledem lišit od světských staveb. Aby tehdy nové náboženství lidé přijali, církev nebránila spojení křesťanských a pohanských symbolů. Proto Stavkirke, jak se v norštině sloupovým kostelům říká, zdobí vedle malovaných křesťanských světců také vyřezávané hlavy draků, postavy lvů, výjevy démonů i podivné rostlinné motivy ze starých pohanských obyčejů. V polovině 13. století i díky této mírné církevní politice stálo v Norsku až tisíc dřevěných kostelů.

Sloupové kostely jsou zajímavé také z architektonického hlediska. Když Vikingové řešili problém jak nové stavby odlišit od běžných roubených domů, použili své zkušenosti ze stavby lodí. Kostely postavili stejným postupem, jenom lodní konstrukci obrátili dnem nahoru. Aby stavba držela pohromadě, zavěsili ji na dlouhé, oznamy zdobené sloupy. Stejně jako na stěžně lodí, vybírali pro ně nejlepší kmeny, které po odkornění nechali i patnáct let na větru a dešti, než ztratily vnitřní pnutí. Celou stavbu zavětrovali zkříženými trámy, kterým se podle způsobu ukřižování svatého Ondřeje i u nás říká ondřejské kříže. Všechny tesařské spoje zajistili dřevěnými kolíky, takže se sice pružné stavby ve větru trochu kolíbají, ale odolají i největším porývům. Důležitou znalostí stavitelů byla impregnace dřeva, které napouštěli dehtem ze spáleného dřeva. Dnes staré dřevo nasáklé také fermezí krásně voní. Kdo pamatuje skárování dřevěných lyží, jistě si zvláštní vůni dovede představit. Je úžasné, že některé tyto stavby přečkaly 800 let. Většina jich ovšem zanikla kvůli požárům, zchátrání v důsledku epidemií moru a dokonce i kvůli pyromanii náboženských fanatiků. Do dnešního dne se v Norsku zachovalo posledních třicet sloupových kostelů a jsou nejvzácnějšími památkami v zemi. Několik jich je zapsáno do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Díky prozívatelnosti hrstky lidí v roce 1841, najdete ten třicátý první v plné kráse v Horním Karpaczi na polské straně Krkonoš. Budiž to pro nás poučením.

Kostel Wang je otevřený pro prohlídky denně mimo dobu bohoslužeb, v létě od 9 do 18, v zimě jen do 17 hodin.

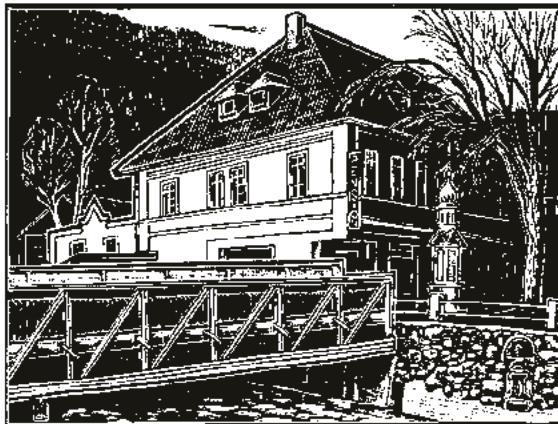

Dnešní kostel v norské vesnici Vang (2000).

Pension a samoobsluha U Hlaváčů

Dominantou náměstí v Horním Maršově je opravený historický dům, který nechal postavit v roce 1855 hrabě Berthold Aichelburg. Dnes je tu pension U Hlaváčů s kvalitním ubytováním se snídaní ve dvoulůžkových pokojích (15 lůžek) s možností přistýlky. Pokoje mají vlastní TV a kompletní sociální zařízení. Ve společenské místnosti je malý bar a televize. Hosté si mohou zaplavat v malém krytém bazénu u penzionu. U celoročně otevřeného pensionu je zajištěno i parkování. V přízemí domu je samoobsluha se širokým sortimentem potravin a nápojů. Můžete tu nakoupit i drogistické zboží, ovoce a zeleninu. Obchod je otevřen sedm dní v týdnu v době od 6,30 do 12 a od 13 do 18 hodin, v sobotu od 6,30 do 13, v neděli od 8 do 12 hodin. Celé léto je u obchodu v zahradce otevřeno posezení pod slunečníky. Kromě zmrzliny a zákusků si můžete dát kávu a vybrat si z rozšířeného sortimentu nealkoholických nápojů. Zahradka se zmrzlinou je otevřena i o víkendech po celý den.

Pension a samoobsluha U Hlaváčů, Horní Maršov, PSČ 542 26, majitelé Miluška a Milan Hlaváčovi, tel. 499 874 112, domluvíte se i německy.

SEVER - výchova pro trvale udržitelný život

V nové budově základní školy v Horním Maršově sídlí nevládní nezisková organizace Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER. Celoročně pořádá pobytové akce s ubytováním (35 lůžek) hlavně pro žáky základních škol, studenty středních a vysokých škol, učitele, pracovníky s dětmi a mládeží i další zájemce o ekologickou výchovu. Na programu jsou exkurze po Krkonoších s terénním pozorováním přírody, výtvarná tvořivost, aktivity zaměřené na rozvoj spolupráce, simulační hry, globální výchova pod názvem „Svět ve třídě“ aj. K dispozici je společenský sál, klubovna, knihovna (tematické časopisy, publikace) a videotéka se zhruba 280 filmy, kuchyňka, sprchy. Celodenní stravování je zajištěno převážně ve školní jídelně. Do střediska přijíždějí i žáci z bližších škol na několikahodinové výukové programy anebo pracovníci střediska vyjíždějí za nimi s „přenositelnými“ programy. „Seveřané“ mají zkušenosti i s pořádáním mezinárodních seminářů a programů pro zahraniční skupiny. Domluví se anglicky, německy, rusky a polsky. O program a konzultace se stará osm stálých zaměstnanců a okruh externích spolupracovníků. Ve středisku si můžete zakoupit publikace a materiály, např. nedávno vydanou Čítanku z východních Krkonoš.

Středisko SEVER, Horní Maršov, PSČ 542 26, tel. ubytovna 499 874 280, kancelář 499 874 326, byt a kancelář ředitele tel. a fax 499 874 181, e-mail: sever@ecn.cz, http://www.ecn.cz/server.

Tetřeví boudy

Komplex čtyř moderních budov pod Liščí horou mezi Černým Dolem, Pecí pod Sněžkou a Dolním Dvorem nabízí v nadmořské výšce 1030 metrů ubytování i s plnou penzí pro školy a individuální pobyty v oddělených pavilonech (celkem 150 lůžek). V pavilonu pro jednotlivé hosty mají všechny tři a čtyřlůžkové pokoje vlastní sprchový kout, toaletu a umývadlo, v pavilonu pro školy jsou na pokojích sprchy a umývadla, toalety jsou na chodbě. Přípravou aktivit pro hosty patří Tetřeví boudy k jedné z nejlepších v Krkonoších a v nabídce pro školy nemají konkurenci. Každá školní skupina má vlastní klubovnu s tabulí, lavicemi, TV s videem, hernu se stolním tenisem i malou tělocvičnu. K programu patří přednášky Horské služby, sauna, posilovací stroj a kulatý biliár. U jídelny je sál s tanečním parketem a aparaturou pro dětské diskotéky. Rodinná rekreace má vlastní vybavené klubovny, vinárnu s tanečním parketem. Velká restaurace se v létě rozšiřuje o terasu s nádherným výhledem do kraje. Je otevřená denně téměř celý rok i pro průchozí hosty. V boudě je půjčovna horských kol a lyží. Sjezdovka a 250 metrů dlouhý vleč je přímo u boudy, od horní stanice Zahrádek v lyžařském areálu SKI Pec je to sem 15 minut. Jen kousek za boudou vede upravovaná běžecká trasa Krkonošská cesta. Letní parkování včetně autobusu je u boudy se značeným příjezdem z Dolního Dvora, v zimě pro školy v Černém Dole, pro ostatní v Peci pod Sněžkou. Odvoz osob a zavazadel zajišťují čtyři rolby.

Horská bouda Tetřeví boudy, pošta Černý Důl, PSČ 543 44, provozují Ivana a Miroslav Radionovi, tel.: 499 896 312, fax: 499 896 329, tel.: 601 245 480, e-mail: mair@pvt.net.cz. Domluvíte se i německy.

Vybrané a doporučené služby vycházejí z názoru redakce Veselý výlet na vývoj zdejší turistiky. Naše kritéria pro jejich výběr a hodnocení provozovatelů jsou především serióznost a stálá kvalita služby, stav objektu a jeho soulad s horskou krajinou, určitá výjimečnost v území. Jsme si vědomi, že výběrem služeb přebíráme i odpovědnost za jejich kvalitu a že ta je i známkou kvality našich novin. Proto se setkáváte v tomto vydání Veselého výletu s osvědčenými službami z předchozích vydání. Veselý výlet jsme mohli vydat především zásluhou zdejších měst a obcí a za podpory právě těch podnikatelů, kteří doporučované služby provozují. Těšíme se na vaši spokojenost a zároveň vás chceme požádat o naši podporu. Až je navštívíte, zmiňte se, že jste se o nich dověděli právě v našich novinách. Děkuje.

Redakce

Od návštěvy korunního prince Rudolfa Habsburského nese jeho jméno údolí nedaleko centra Janských Lázní.

Jen kousek od středu lázeňského města jsou dvě zajímavá, charakterem přírody rozdílná místa. Obě můžete navštívit pro potěšení z krásné přírody i poznání historie. Výcházkovou trasu Střední hřeben i Luisinu cestu Správa Krkonošského národního parku ve spolupráci se současnou janskolázeňskou radnicí vybavila informačními tabulemi, směrovkami a odpočinkovými místy. Rozbité úseky chodníků jsou přičiněním Správy KRNP opět dobře schůdné a to i pro hosty Janských Lázní, kteří si při chůzi pomáhají holemi.

VYCHÁZKOVÁ TRASA STŘEDNÍ HŘEBEN

Z náměstí od kolonády se vydáme na vycházku přes Střední hřeben. U katolického kostela se rozhodneme, jestli vystoupáme na hřeben přímo nebo se dáme pozvolnou cestou přes Rudolfovo údolí kolem dětské léčebny Vesna.

Rudolfovo údolí a pramen starosty Exnera

Až do roku 1876 se toto údolí nazývalo Thesengrund. Jenže při desetiletém výročí bitvy u Trutnova přijel na rakousko-pruské bojiště následník trůnu korunní princ Rudolf Habsburský a neočekávaně zavítal 6. července do Janských Lázní. Ve společnosti svého oblíbeného vychovatele Josefa Latoura prošel zdravotní procházkou tímto údolím. Tehdy bylo princovi 18 let a vrcholil jeho odpor k vojenské výchově nebo spíše drezúře, kterou mu naordinoval tvrdohlavý otec císař František Josef I. Únik Rudolfa z takticko-strategické prohlídky trutnovského bojiště do lázní pod Černou horou vystihl jeho nezájem o vojenství a tvrdý řád monarchie a naopak zálibu v intelektuálním, později až bohémském způsobu života. Hluboký rozpor mezi přáním a skutečností přispěl o 12 let později k sebevraždě následníka trůnu. Pojmenování Rudolfova údolí a vybudování promenádní cesty, o kterém radní rozhodli hned po návštěvě v roce 1876, je památkou na vzpurného prince, který dokonce pod pseudonymem publikoval řadu protistátních článků. Svým kritickým postojem k monarchii,

kteřou chtěl přeměnit na svobodnější stát, se velmi podobal prastrýci císaři Josefu II., který navštívil východní Krkonoše v roce 1779 a zanechal po sobě ještě významnější stopy. Je škoda, že Josef II. a hlavně Rudolf neměli větší šanci své představy prosadit a tím příznivě ovlivnit vývoj střední Evropy.

Podél promenádní Rudolfovy cesty, slavnostně otevřené v roce 1877, bylo upraveno několik minerálních pramenů. Do dnešního dne je funkční pramen pojmenovaný podle tehdejšího starosty Exnera. Stavba nové cesty před dvaceti lety přerušila přívod vody, ale v roce 1992 byl městskou radnicí pramen opět podchycen a upraven do dnešní podoby. Starostův pramen není termální, jako dva hlavní léčebné prameny Janův a Černý vyvěrající v Lázeňském domě. Minerálně bohatou vodu Starostova pramene můžeme ochutnat v pítku na náměstí, kam je také svedená. Od Starostova pramene projdeme lesní pěšinou nad léčebnou Vesna na Střední hřeben kolem dalšího významného místa.

Německý kříž

Požadavek postavit pietní kříž v místě hromadného hrobu spoluobčanů, vzešel od českých Němců, odsunutých po druhé světové válce z Janských Lázní. V květnu 1945 členové ozbrojených polovojenských skupin českých „partyzánů“ zastřelili bez soudu v Janských Lázních osm lidí a zahrabali je na Středním hřebenu. Bouřlivá diskuse zdejších lidí i články v českém tisku přiměly v roce 1993 městské zastupitelstvo k vypsání místního referenda s otázkou, zda občané souhlasí s postavením jednoduchého kříže v místě hromadného hrobu německých obyvatel. Většina janskolázeňských obyvatel souhlasila. Následující rok u lesní promenádní cesty pojmenované po hraběti Thunovi vysídlení umístili žulový kříž s latinským nápisem „Odpočívejte v pokoji“. Od smutného místa, které připomíná nejen poslední zdejší oběti druhé světové války, ale i odvahu místních podívat se pravdě do očí, už je to na Střední hřeben jen kousek.

Výhlídka na Janské Lázně

Místo s krásným výhledem na lázeňské město a mohutnou Černou horu se podle vzrůstu lesa několikrát na Středním hřebenu posunulo. Pro nás může být i teď v létě současný výhled připomenutím právě stoleté tradice zimních sportů v Janských Lázních. Zdejší Spolek zimních sportů byl založen v roce 1903, o deset let později jeho členové postavili výtah pro sedící lyžaře tažené ve velkých saních. V roce 1928 byla zprovozněna první kabinová lanovka ve střední Evropě, na vrchol Černé hory vedla z náměstí. Dobře vidíme hlavní lyžařskou sjezdovku, jejím základem byl průsek staré lanovky. Současná lanová dráha zprovozněná v roce 1980 je dlouhá 2302 metrů a překonává výšku 566 metrů. Jen kousek od výhlídky s lavičkami jsou základy rozjezdové věže Krakonošova skokanského můstku. Vznikl pod vedením rodáka z Pece a mistra Evropy v lyžaření Adolfa Bergera v letech 1923 až 1924. Ve své době byl největším můstkem v celých Krkonoších a Berger na něm skákal až 60 metrů daleko. V údolí pod námi u evangelického kostela z roku 1879 prý pořadatelé závodů museli pro bezpečnost skokanů natahovat záchranné síť. Význam Janských Lázní jako lyžařského střediska potvrdilo v roce 1925 konání prvního neoficiálního mistrovství světa v lyžování.

Po Středním hřebenu pohodlně dojdeme až na známé výletní místo Hoffmannovou boudu s původním hostincem. Hostům

slouží nepřetržitě od roku 1889. Nejprve k prosté chalupě horského hospodáře přistavěli verandu, později velký sál a ještě před první světovou válkou byl dům zvýšen o poschodí a typický předsazený rizalit podepřený dvěma sloupy. Zachovaný stylový interiér roubeného stavení zdobí krásná kachlová kamna. Výbornou kuchyni můžete vyzkoušet denně od 12 do 21, v neděli jen do 18 hodin.

Pod Hoffmannovou boudou

Janský potok ve své horní části po staletí tvořil hranici mezi panstvím Maršov s osadou Černá Hora a panstvím Vlčice, pod které patřily Janské Lázně. Právě v tomto místě se dochoval smíšený les s více než 200 let starými stromy, který připomíná původní složení krkonošských lesů. Vedle smrku ztepilého je tu zastoupen hlavně buk lesní a jedle bělokorá. Dobrý stav lesa dokládá bohaté přirozené zmlazení. Cestou přes Střední hřeben i kolem Janského potočka jsou vidět vzácné jedlové nálety. O obnovu takového složení lesa se nyní snaží lesníci v celých Krkonoších. Od Hoffmannovy boudy procházíme k dolní stanici lanovky a zpět do centra Janských Lázní po historické cestě, která v dávných dobách spojovala Janské Lázně se sousedním Černým Dolem a Vrchlabím.

LUISINA CESTA TĚSNÝM DOLEM

Ještě v roce 1865 se v průvodci Janskými Láznemi líčí Klausový (dnes Těsný) důl jako romantická rokle mezi Černou a Světlou horou, kam se „ženská nožka jen zřídka dostane“. Postavit cestu skalnatou roklí byl velmi odvážný a náročný čin. Odhodlali se k tomu až noví majitelé maršovského panství Czernin-Morzinové v roce 1885. Hlavním důvodem bylo zpřístupnění porostů s kvalitním dřevem, ale jistě k jejich rozhodnutí přispěla i oblíbenost tohoto místa a možná i příspěvek krkonošského či lázeňského

Hraběnka Aloisie Czernin-Morzinová se velmi zasloužila o rozkvět vrchlabského a maršovského panství. Není divu, že Luisina cesta nejromantičtějším údolím východních Krkonoš nese její jméno.

spolku. I bez pohodlné cesty sem už dlouho pronikali lázeňští hosté užít si trochu dobrodružství v divoké přírodě. Stavba dva metry širokého chodníku až pod Pardubické, tehdy Kühnelovy boudy, trvala celých pět let. Už po čtvrt kilometru stoupání je chodník zasekan do skalnatého kašonu. Turista má nad hlavou místy převislou skálu s cary kapradin a mechů. V jiných místech je cesta založena na tak prudkém svahu, že stavitelé museli do skalnatého podloží vyvrtat a vysekat základové plošiny. Povoď v roce 1897 cestu na několika místech zničila a oprava byla nákladná. Snad i proto se u vstupu do Klausového dolu vybíralo nízké vstupné. Celá czerninská honitba byla kvůli zajištění jelení zvěře oplocena vysokým tyčkovým plotem a vrátka na Luisinu cestu se otevřela až po zaplacení. I tak sem lázeňští hosté chodili raději v doprovodu průvodce s licencí, který dostával v roce 1892 za provedení skupiny Klausovým dolem 75 haléřů.

V létě 1996 jsme vás na stránkách devátého čísla Veselého výletu vyzvali k prohlídce dolní části Těsného dolu. Několik hostů nám potom líčilo, jak se v deštivém počasí, kdy je proud hnědavé vody obarvené huminovými roztoky z Černohorského rašeliniště na kaskádách nejhezčí, na několika místech bořili do bažin mnoho let neudržované Luisiny cesty. Vloni na podzim a letos na jaře Správa KRNP provedla náročnou opravu prvního mostu a spodní části chodníku v nejzajímavějších partiích Těsného dolu, takže se sem mohou vydat i „ženské nožky“. Na konci kašonu zatím opravená cesta končí, druhý most není obnoven.

Na začátek Luisiny cesty u mostu přes Černohorský potok dojdeme nejlépe po promenádě od hotelu Lesní dům. Tady si na pravém břehu povšimnete objektu jímání vody pro zasněžování sjezdovek na Černé hoře, které se minulou zimu tak dobře osvědčilo. Luisina cesta odbočuje za mostem doleva, kdežto hlavní směr pokračuje k Modrokamenné boudě a na Rudolfovu cestu. Ta se nejmenuje podle korunního prince, ale podle syna hraběnky Aloisie Rudolfa Czernin-Morzina, majitele panství Maršov a Vrchlabí v letech 1907 až 1927.

U vstupu do Klausového dolu po Luisině cestě se v malé budce vybíralo vstupné. Lázeňské hosty doprovázel průvodce, na snímku asi z roku 1912 stojí s placatou čepicí vlevo.

Byla to tenkrát v roce 1871 velká událost, která ovlivnila život v každé zdejší chalupě. Johann Bönsch přezdívaný Korlahannes si do své chalupy na Vysokém Svahu, dnešní Žižkovy boudy, pozval zedníka až odněkud z Vrchlabí či Hostinného, aby mu postavil kamna úplně nové konstrukce. Byla tak výjimečná, že se na ně chodili dívat postupně všichni sousedé. Vařilo se na železných plátech přímo v obytné světnici a dokonce se odtud i přikládalo dřevo. Do té doby se topilo ve velkém výklenku černé kuchyně ve studené chodbě, kde hospodyně v začouzeném místě také vařily. Nepřímé teplo se do světnice dostávalo přes průduchy velké pece a příjemně bylo jen spáčkům přímo na peci. Na nová kamna se přišel podívat i Karl Renner. Ve světnici se kromě domácích sešel s učitelem ze školy na Hrnčířských boudách, který novotu také musel vidět. Oběma se nová kamna tak líbila, že zůstali do rána, aby viděli i ranní vaření krmení pro dobytek. Ustlali jim na seně a Renner ráno zjistil, že od učitele dostal vši. To si pamatoval tak dobře, že podle jeho vyprávění mohl po mnoha letech první sporák v Peci připomenout kronikář Stefan Dix. Nová kamna přinesla do chalup na dlouhou dobu dostatečný zdroj energie. V mnohých chalupách jsou staré sporáky dodnes, kdežto původní černá kuchyně už v Krkonoších není v provozu asi ani jedna.

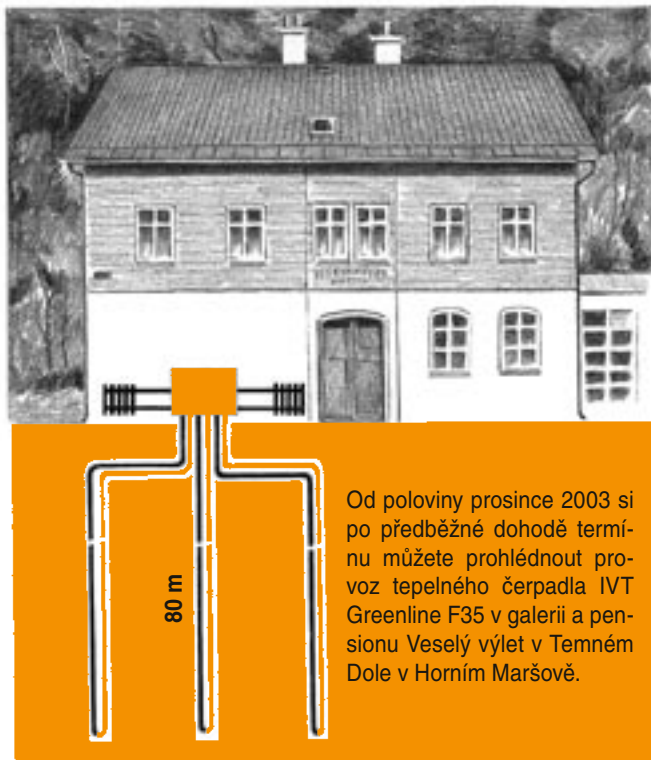
S rozvojem zimních sportů a turistiky stoupal nárok na vytápění horských bud, některé měly už na začátku 20. století ústřední vytápění s rozvodem vody ohřívané v kotelně pálením dřeva. Až s rozvojem dopravy ekologicky neškodné dřevo nahradilo uhlí a později výhřevnější koks. Komfort se zvětšoval, ale hlavně v šedesátých a sedmdesátých letech před každou větší boudou rostly hromady popela. Prostředí zamořovaly nejen sirnaté exhalace, ale i deštěm vyplavované škodlivé látky vymývané z uloženého odpadu. I při pozdější důsledně kontrolovaném odvážení odpadů pryč z hor, zůstaly ve valech před boudami uložené zbytky popela jako doklad jedné

topenářské etapy Krkonoš. Velkým přínosem bylo přivedení čisté energie do hor. Nejprve tuhá paliva nahradila elektřina a od druhé poloviny 70. let postupně v hlavních krkonošských střediscích rozvod zemního plynu. To vyřešilo vytápění například Špindlerova Mlýna, Pece pod Sněžkou či Harrachova. Svoboda nad Úpou, Janské Lázně a nově Horní Maršov přijaly teplo z poříčské elektrárny vedením parovodu a horkovodu. Okrajová místa a pro dodavatele plynu a páry nezajímavé lokality zůstaly odkázané na stále dražší elektrický proud a časově náročné spalování dřeva.

Mnohem pomalejší je posun k další kvalitě, k využití ekologicky čistých a zároveň obnovitelných zdrojů energie. Už od počátku kolonizace kraje horalé využívali energii vodních toků. Na začátku 20. století horské říčky jako Úpa a Labe poháněly desítky turbín. V zastavěných částech krajiny pod jednou turbínou hned sbíral vodu další náhon. Po roce 1950 byly skoro všechny malé vodní elektrárny hloupě zničeny, ale v posledních třiceti letech téměř všechna původní místa drobní elektrárnici obnovili a osadili novými turbínami. Další rozvoj malých elektráren je v národním parku vzhledem k ochraně přírodních toků omezený. Kvůli krajinářskému hledisku tu nenajdou uplatnění ani velké větrné elektrárny. Sluneční kolektory mají omezený výkon a mohou se v krkonošské budoucnosti stát spíše doplňkovým zdrojem ohřevu teplé užitkové vody. Zato velké možnosti nabízí využití geotermální energie.

Tepelné čerpadlo je vlastně lednička zapnutá na obrácený chod. Dokáže z vody v řece či jezeru, vzduchu nebo horniny odebrat teplo a to předat do vodního oběhu topení. Přitom stačí jen nízký teplotní rozdíl 2 - 4° C. Největší účinnost mají v Krkonoších kolektory uložené do hlubokých vrtů. Už v hloubce pod 10 metrů je celoročně teplota vyšší než osm stupňů. Do hadicové smyčky spuštěné do vrtu čerpadlo tlačí oběhové médium na bázi glykolu, které se cestou dolů a nahoru ohřeje na teplotu třeba 8° C. Tepelné čerpadlo ohřáté médium odčerpáním tepla ochladí o cca 3° C. Proto opět putuje do hadicové smyčky ve vrtu, aby se přihnálo. Odčerpané teplo, proto zařízení říkáme tepelné čerpadlo, se v „kotelně“ pomocí stlačení kompresorem ohřeje až na 100°C a kondenzací ve výměníku odevzdá teplo do topného systému objektu. Z celkové energetické spotřeby na vytápění a ohřev teplé užitkové vody je asi jedna třetina energie elektřina ze sítí na pohon tepelného čerpadla a dvě třetiny tvoří zisk tepla z geotermální energie. Přímé náklady na vytápění a ohřev vody se sníží oproti elektrickému topení až na jednu třetinu.

Snad se i v Krkonoších dočkáme větší podpory obnovitelných zdrojů energie ze strany státu. Vždyť se Česká republika podpisem Smlouvy o přistoupení k EU v dubnu v řeckých Aténách rukou prezidenta a premiéra zavázala zvýšit podíl elektrické energie, vyrobené z obnovitelných zdrojů na celkové spotřebě energie ze současných 3,2 na 8% do roku 2010. Bez vytvoření stabilního podnikatelského prostředí a tím i zvýšení motivace podnikatelů v oblasti rozvoje obnovitelných zdrojů energie tak, jak je to běžné v západní Evropě a dokonce i v některých státech USA, Česká republika svého závazku nedosáhne.

Od poloviny prosince 2003 si po předběžné dohodě termínu můžete prohlédnout provoz tepelného čerpadla IVT Greenline F35 v galerii a pensionu Veselý výlet v Temném Dole v Horním Maršově.

TEPELNÁ ČERPADLA IVT

Švédská firma IVT je jedním z největších výrobců tepelných čerpadel v Evropě, na jejich výrobu se specializuje již od roku 1970. Firma IVT si vybudovala pevnou pozici i v České republice, úspěšně zařízení tu instaluje dvanáctý rok. O kvalitě svědčí stovky instalací tepelných čerpadel IVT v rodinných domech i další zajímavé akce. Například v obci Borová Lada na Šumavě je pomocí tepelných čerpadel vytápěno 7 obecních objektů s celkovou tepelnou ztrátou přes 300 kW, v Krušných horách je vytápěno 11 objektů na Božím Daru, včetně radnice a čerpací stanice ůMV. Tepelná čerpadla IVT vytápí i celou řadu objektů v Krkonoších a v Jizerských horách. Zajímavou instalací je vytápění provozních objektů na přehradě Josefův Důl, kde se odebrá teplo z vody prosakující skrz hráz.

Státní fond životního prostředí podporuje instalace tepelných čerpadel dotacemi nejen domácnostem (dotace 30% z investičních nákladů, maximálně 100.000 Kč), ale i bytovým družstvům a podnikatelům formou dotovaných úvěrů. Významným způsobem jsou podporovány instalace tepelných čerpadel pro obce a neziskové organizace, kde dotace činí až 90% ceny instalace!

Firma Ing. Dušan Stejskal se zabývá kompletními dodávkami tepelných čerpadel IVT a související problematikou. Tepelná čerpadla dodává „na klíč“ - zajišťuje projektovou dokumentaci, montáž a uvedení tepelného čerpadla do provozu. V případě instalace do již funkčního objektu posoudí stávající topný systém a v případě potřeby provede jeho úpravu tak, aby vyhověl topnému systému s tepelným čerpadlem.

Ing. Dušan Stejskal - montáže tepelných čerpadel IVT
Běloveská 900, 547 01 Náchod, tel.: 491 433 644, fax: 491 431 470, mobilní tel.: 777 867 797, www.ivtnachod.cz
e-mail: ivtnachod@ivtnachod.cz

PRÁDELNA MLADÉ BUKY

Prádelna v Mladých Bukách je největší prádelnou na Trutnovsku a pere i pro nejvýše položené boudy v celých Krkonoších. V prádelně vyperou veškeré prádlo v plné sezóně do 14 dnů za normální cenu, do 7 dnů s mírnou přírazkou. Přímou v prádelně se dohodnete na konkrétním termínu vyprání, ceně, míře naškrobení, navonění a popřípadě vybělení ložního prádla. Prádelna vám zajistí i dopravu prádla.

Prádelna, Mladé Buky, PSČ 542 23, majitel Petr Lukáček, tel. 499 871 120, otevřeno je od pondělí do pátku v době od 6 do 14, v plné sezóně až do 16 hodin.

RADIOKING

Radiokomunikace - inženýring

S.R.O.

T-Mobile

**Kompletní služby v oblasti mobilních telefonů
sítě T-Mobile pro nenáročné uživatele i profesionály.
Výstavba sítě GSM T-Mobile.**

**T-Mobile
Profi Partner**

Černohorská 84, 542 25 JANSKÉ LÁZNĚ
Mobil: 603 473 914, Telefon: 499 875 160, Fax: 499 875 249
E-mail: prodejna@radioking.cz www.radioking.cz

Pospíšilova 378, 500 03 HRADEC KRÁLOVÉ
Mobil: 603 441 755, Telefon: 495 513 760, Fax: 495 513 767
E-mail: prodejkh@radioking.cz www.radioking.cz

VETIM s.r.o.

**velkoobchod topenářským
a instalatérským materiálem**

Tel.: 499 881 190, 499 781 024, 499 781 026-7
Fax: 499 781 025

Zákopanka 765, 542 32 Úpice
e-mail: vetim@vetim.cz, www.vetim.cz

Hrabě Jan Harrach

Josef Šourek

Miroslav Klapka

Krkonoše jsou už čtyřicet let i na české straně národním parkem. Snaha chránit jedinečnou horskou přírodu našeho nejvyššího pohoří má dlouhou historii a i tady záleželo na angažovanosti a práci konkrétních lidí. Připomeňme činy několika z nich.

Ochrana předcházela nikdy nekončící poznávání zdejších ekosystémů plných vzácných druhů rostlin a živočichů, rozličných tvarů zemského povrchu a významu jednotlivých krajinných prvků včetně těch, které vytvořil člověk a patří ke kulturnímu dědictví střední Evropy.

První rezervaci vyhlásil na úbočí Labského dolu pod Zlatým návrším majitel jilemnického panství, spoluzakladatel Národního muzea v Praze a osvícený muž Jan Harrach už v roce 1904. Tehdy v Evropě po vzoru Spojených států proběhla vlna snažení uchovat poslední neporušené části přírody. Je zajímavé, že vykupování půdy a zřizování privátních rezervací je dodnes běžnou praxí třeba v zemích Latinské Ameriky, kde stát nemůže nebo ani nechce v oblastech s dosud panenskou přírodou omezit dřevařské a zemědělské aktivity. Přitom z dnešního pohledu byla příroda před sto lety v Krkonoších v dobrém stavu. Pozemky, včetně nejvyšších poloh měly privátní majitele, kteří si po strašných povodních na konci 19. století uvědomovali citlivost horského ekosystému. Hlavním problémem bylo ničení vzácných rostlin i živočichů sběrateli, apatykáři i obyčejné trháni hezkého kvítí turisty. Až vědci upozornili na výjimečné přírodovědné postavení Krkonoš ve střední Evropě, kde se kdysi setkala severská a alpská příroda a jako zázrakem zůstala uchována do současnosti. Významný botanik František Schustler podal 30. dubna 1923 návrh na zřízení Krkonoško-jizerského přírodního parku, který zahrnoval nejen Krkonoše a celé Rýchory, ale i Jizerské hory. Předčasně úmrtí vrátaného profesora Schustlera realizaci zastavilo. I první republika měla své diskutované krkonošské kauzy, například vykácení průseku pro lanovku na Černou horu v roce 1928 nebo stavbu Masarykovy horské silnice z Horních Míseček na Zlaté návrší v roce 1936. Nejvážnější škody v alpském stupni z budování opevnění proti Německu v letech 1936 až 1938 zůstaly pochopitelně vzhledem k vážnosti politické situace bez odezvy.

Největší bezmoc zažili přírodovědci, kteří stáli u většiny snah o celoplošnou ochranu Krkonoš, ve čtyřicátých a padesátých letech 20. století. Zestátnění německého majetku v roce 1945 dokončené znárodněním po komunistickém puči v roce 1948 odstranilo osobní zájem majitelů na zachování hezkého prostředí a způsobilo nejen zhoršení stavu objektů, ale i krkonošské přírody. Pod heslem „Hory patří pracujícím“ se neřešily základní problémy turistické oblasti, před každou zotavovnou nebo podnikovou boudou rostly hromady popela a plechovek. Dříve intenzivně obhospodařované horské louky zarůstaly plevelem, nevhodné stroje rozjezdily cesty postavené pro svážení dřeva na rohačkách nebo jen pro malé koňské povozy. Neobhospodařované louky se vzácnou květenou byly zalesněny smrkovými monokulturami, tak zanikly vzácné botanické lokality například na Rýchorách. Obrovské škody způsobil hornický průzkum na Medvědině, u Zacléřských bud a hlavně v nejceněnějších partiích Obřího dolu. Tehdy zájem o ochranu přírody v celých Krkonoších bezplatně hájili jen tři konzervátoři, v jilemnické části Jindřich Ambrož, ve vrchlabské Zdeněk Pilous a v trutnovské botanik Josef Šourek. Ten stál u zrodu prvních státem vyhlášených krkonošských rezervací a byl ochoten pro záchranu Obřího dolu nasadit i vlastní život. Nejprve si místní i státní úředníky rozhněval prosazením změny trasy lanovky na Sněžku namísto od kapličky v Obřím dole přes Obří boudu na současnou trasu z Pece na Růžovou horu. Horní úsek neměl být postaven vůbec, jenže funkcionáři v roce 1949 nechali bez povolení prokácet průsek kosodřevinou a protáhnout trať až na vrchol Sněžky. Když v roce 1950 vjela do cenných lokalit Obřího dolu těžká technika a začala hornická těžba s vršením haldy hlíny, psal Josef Šourek na zodpovědná místa, burcoval kolegy, vyjednával s místními těžaři. Jako legionář a pobočník prezidenta Masaryka byl tehdy podezřelou osobou. Nejprve mu zastříleli psa, potom střelili i po něm a jeho manželce, nakonec byl v roce 1959 z funkce konzervátora odvolán. Teprve v roce 1968, jen několik týdnů před smrtí, se Josef Šourek dočkal zasloužené rehabilitace a ocenění zásluh od tehdejšího ministra kultury. Vždyť výrazně přispěl k zastavení rudného průzkumu a jeho postoje pomohly přesvědčit společnost o důležitosti vyhlášení Krkonošského národního parku.

To se podařilo 17. května 1963, přesně 40 let od podání návrhu Františka Schustlera, 91 let po zřízení prvního národního parku světa v Yellowstone v USA v roce 1872 a čtyři roky po vyhlášení národního parku na polské straně Krkonoš. Skutečným založením

KRNAPu, jak se rychle vžila zkratka Krkonošského národního parku, byl pověřen Miroslav Klapka. Osobním nasazením a nadšením dovedl strhnout k práci celou partu prvních pracovníků nově vytvořené Správy Krkonošského národního parku. Na celé Krkonoše museli zpočátku stačit čtyři strážci a čtyři odborní pracovníci hájící na jednáních zájmy ochrany přírody. S minimálním zázemím vytyčili hranice parku a začali uplatňovat zákonem stanovená opatření. Čekala je dlouhá mravenčí práce na likvidaci stovek skládek odpadů, usměrnění pohybu turistů v rezervacích jen na značené cesty, omezení provozu vozidel na horách. Brzy byl zahájen i soustavný výzkum horské přírody, propagace ochrany přírody a vydavatelská činnost vlastních periodik, odborných publikací i letáků a průvodců pro hosty. V roce 1967 pod Správu přešlo Krkonošské muzeum ve Vrchlabí s bohatou knihovnou a národopisnou sbírkou. Brzy po okupaci Československa „bratrskými“ vojsky v roce 1968 - ředitele Miroslava Klapku odvolali z funkce pro „politickou nespolehlivost“. Mimo jiné si dovolil napsat stížnost na vyšší místa kvůli škodám na přírodě způsobeným sovětskými vojáky. Hlavně se snažil dostat pryč jednotku zakopanou v rezervaci na Rýchorách. Rusové na čas zůstali a Klapka odešel pracovat do dolů. Vyježděné koleje s nálety vrbiček jsou v bývalém ležení sovětské armády vidět dodnes.

Velký kvalitativní posun začal v roce 1974 s příchodem Jiřího Svobody do vedení Správy KRNAP. Muž s jasnou a ve své době odvážnou vizí dokázal za socialismu, kdy se jiné stavby vleky celé roky, realizovat pět naučných stezek, čtyři nová střediska terénní služby, záchranný chov tetřevů na Rýchorách, dokončení rekonstrukce vrchlabského kláštera pro Krkonošské muzeum a otevření moderní ekologické expozice Kámen a život, zřízení národopisné expozice a prostor pro výstavy ve třech opravených historických domech ve Vrchlabí, založení ekologické expozice Obří důl - poklad Krkonoš, střediska ekologické výchovy na Rýchorách a mnoho další aktivit. Především pro výchovu a propagaci ochrany přírody Krkonoš udělal ředitel - budovatel Jiří Svoboda za 11 let obrovský kus práce. Většina zařízení je stále v provozu a dobře slouží návštěvníkům Krkonoš.

Po několika letech stagnace doplněné šokem z ekologické katastrofy imisního poškození lesů, došlo k dalšímu zlepšení ochrany přírody v Krkonoších až po změně politického systému v roce 1989. Ředitelem byl ve výběrovém řízení zvolen Jan Štursa, dnes nejdéle sloužící ochranář u Správy parku. Během jeho čtyřletého období došlo ke změně zákonů ve prospěch ochrany přírody a posílení pozice Správy KRNAP. Část zastavěných sídel národního parku byla převedena do ochranného pásma s volnějším režimem, ale zároveň byl výrazně posílen vliv Správy při rozhodování o nejcennějších partiích hor zařazených do I. a II. zóny. S rozvojem podnikání se objevily četné kauzy požadující ústupky ochranářů v těchto zónách, ale Správa i díky odborné zdatnosti pracovníků dokázala cenné partie Krkonoš před komercí uhájít. Právě Jan Štursa je představitelem odborné kvality vedení Správy. Jeho původní specializací je geobotanika, ale jako první v Krkonoších prezentoval problémy napříč celým spektrem přírodovědných a sociálních oborů. Po 38 letech u Správy KRNAP je dnes nejuznávanějším ekologem Krkonoš.

Zásadní reorganizace Správy KRNAP se 1. ledna 1994 ujal Oldřich Lábek. Ten den se spojili dva hospodáři dosud odděleně pracující na jednom poli do jedné organizace. Lesníci se všemi hájenkami, cestami, kalamitními těžbami, sázením lesa, přikrmováním i lovem zvěře a mnoha dalšími činnostmi se stali součástí Krkonošského národního parku. Od nového ředitele se čekalo plynulé sloučení a hlavně úzká spolupráce mezi dříve často soupeřícími ochranáři a lesníky. Byť to nebyl jednoduchý proces, Oldřichu Lábkovi se sblížení podařilo odstartovat. Ekologové uvítali možnost se úzce podílet na tvorbě lesních plánů s obnovou původní skladby lesa a lesníci zavedení poctivé lesařiny, kde hlavním ukazatelem není množství vytěžených kubíků dřeva, ale kvalita lesa.

Současné vedení Správy parku s ředitelem Jiřím Novákem pokračuje ve zkvalitňování svěřeného území. Každý návštěvník si povšimne pěkně upravených informačních středisek, malých naučných expozic i větších muzeí, vycházkových tras a naučných stezek, opravených lesních cest, chodníků, drobných památek v horské krajině, hájoven a provozních objektů, pravidelně udržovaných vyhlídek, turistických zastavení, cest pro běžkaře a cyklisty na horských kolech. Méně viditelné a stejně důležité jsou dobře plněné vědecké úkoly s využitím moderních technologií, o kterých se zakladatelům prvního národního parku v Čechách před čtyřiceti lety ani nesnilo. Jeden úkol zůstal pro pracovníky Správy Krkonošského národního parku stejný jako tehdy. Přesvědčovat obyvatele a návštěvníky Krkonoš, že zachování citlivé horské přírody, aktivní poznávání a užívání krajiny je možné jedině na principu trvale udržitelného rozvoje území. Jen takový směr nám přinese radost, prosperitu a zachová krásné Krkonoše budoucím generacím.

Jiří Svoboda

Jan Štursa

Oldřich Lábek

duben - 15. 6. - Malíři Trutnovska, Krkonošské muzeum (KM) Vrchlabí, klášter

duben - 29. 6. - 40 let Správy KRNP, KM Vrchlabí, Tři historické domy

do 15. 6. - Jaromír Komínek - Jak? a Kudy?, výstava obrazů a kreseb z let 1992 - 2002, Muzeum Podkrkonoší v Trutnově

2. 5. - 29. 6. - Pohledy do minulosti, výstava o 138 letech vlády jezuitů, výrobě papíru v Prkenném Dole, zavedení elektrického proudu, Městské muzeum Žacléř

13. 5. - 13. 7. - Vladimír Preclík, plastiky a obrazy, Městská galerie Trutnov

17. 6. - 29. 6. - Krkonoše očima dětí, KM Vrchlabí, klášter

21. 6. - Slunovrat 2003 - hudebně divadelní festival pro „faru a starý kostel“ v Horním Maršově v 11 hodin v areálu fary - divadelní soubor Nejhodnější Medvídci s představením Chillastra, ve 13.00 hodin ve starém kostele, Vlastislav Matoušek (šakuhači - japonská zenová flétna), Karel Babuljak (citera a zpěv), Dagmar Andrtová - Voňková, (kytara a zpěv), Irena a Vojtěch Havlovi + Petr Nikl, (alternativní hudba + výtvarná performance), Elena Kubičková + Fabrice Michel, (klasické indické rágy - esraj, tabla), Oldřich Janota, (alternativní hudba), v 19 hodin ve starém kostele Miroslav Gabriel Částek s pořadem Citadela, meditace o smyslu života od A. de Saint- Exupéry a Z. Pololánika

22. 6. - Songová bohoslužba z roku 1968, ve hřbitovním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Horním Maršově v 11 hodin, text Pavla Zachařová, hudba Luboš Svoboda, slouží farář Církve československé husitské Tomáš Karel, doprovází Hus Band

26. 6. - 26. 10. - Německé umění na Trutnovsku, Muzeum Podkrkonoší v Trutnově

27. 6. - 29. 6. - Špindlerovská pouť, kulturní a sportovní akce, tradiční příjezd Krakonoše

28. 6. - Adrenalin cup ve Špindlerově Mlýně, otevřený mezinárodní mistrovství ČR v extrémním závodě štafet, 19km běh, 4 km paragliding, 4km kajak, 28km horské kolo, doprovodné akce pro veřejnost, minibus zadarmo

28. 6. - Den řemesel, stará řemesla s prodejem výrobků před Muzeem Podkrkonoší v Trutnově

28. 6. - Tradiční vzpomínková akce ke 137. výročí bitvy u Trutnova v roce 1866, v 9 hodin je sraz uniformovaných jednotek a hostů před

Muzeem Podkrkonoší v Trutnově, v 10 je prohlídka stálé expozice bitvy u Trutnova, v 10.45 odchod historických jednotek na Krakonošovo náměstí, kde je v 11 hodin představení jednotek, natírání číslic pamětní desky s datem 27. 6. 1866 černou barvou na znamení smutku, čestné salvy, odchod k památníku gen. Gablenze na vrch Šibeník, tam ve 12.30 řazení jednotek, pietní akt a čestné salvy

1. 7. - 14. 9. - Řemeslnické léto, ukázky rukodělných výrob a výstava výrobků z kukuřičného šustí Jarmily Horné, KM Vrchlabí, Tři historické domy

4. 7. - 31. 8. - 50 let loutkového souboru Permoník, Městské muzeum Žacléř

8. 7. - 5. 10. Mlýnek i mlýn na zrna i kmín, etnografická výstava ze sbírek KM Vrchlabí, klášter

22. 7. - 27. 8. - Milan Lhoták, fotografie, - **Jan Skořepa**, obrazy z Afriky, Městská galerie Trutnov

9. 8. - Mistrovství ČR juniorek, juniorů, žen a mužů v běhu do vrchu z Janských Lázní na Černou horu

14. 8. - Varhanní koncert v předvečer svátku Nanebevzetí Panny Marie v kostele v Horním Maršově

16. 8. - Maršovská pouť na náměstí od 10 hodin do noci, vystoupí folklorní soubor, Ivan Hlas s kapelou, další skupina k tanci

22. 8. - 24. 8. - „Trutnov 1987 - 2003“ Open Air Music Festival, největší woodstock v ČR

4. 9. - 23. 9. - Robert Kukla, obrazy polského výtvarníka, - **Vladimír Renčín**, kreslený humor, Městská galerie Trutnov

5. 9. - 31. 10. - Eva Pohořálá, autorská keramika, Městské muzeum Žacléř

9. 9. - 26. 10. - Jiří F. Jakoubek, výstava obrazů a grafiky, KM Vrchlabí, klášter

23. 9. - 2. 11. - Komu se nelení IV, práce známých i neznámých lidových tvůrců z Vrchlabska, KM Vrchlabí, Tři historické domy

30. 9. - 12. 11. - Dalibor Matouš, obrazy, grafika, Městská galerie Trutnov

14. 10. - 30. 11. - Fritz Hartmann, výstava obrazů, KM Vrchlabí, klášter

4. 11. - 18. 1. - Poštovská historie, výstava z historie pošty na Vrchlabsku, KM Vrchlabí, klášter

TURISTICKÉ FÁRÁNÍ

Černé uhlí se v okolí Žacléře dobývá už od 15. srpna 1570, ale opravdový rozvoj těžby nastal v 18. a 19. století. Na rozsáhlém ložisku je síť štol a svislých šachet. V roce 1950 vznikl sloučením několika jam nyníjší důl Jan Šverma, nejstarší důl na černé kamenné uhlí v Čechách. V té době začalo hloubení hlavní těžní jámy Jan, které chybí jen málo metrů do rovného kilometru. Zhruba 600 horníků vyváželo 200 - 250 tisíc tun uhlí za rok. Přejed na tržní hospodářství odhalil ekonomickou neúnosnost další těžby. Žacléřské hlubinné hornictví po více než čtyřech stoletích 31. 12. 1992 skončilo. V zemi zůstalo vedle zásob uhlí víc než 77 km chodeb a překopů na rozloze 10 km², které je třeba postupně zasypat. Dlouhodobého úkolu se ujala společnost GEMEC, která postupně rozebírá použitelný důlní materiál a opuštěné chodby zaplavuje elektrárenským popílkem. Důlní zařízení musí být ještě několik let v provozu. Tak se zrodil nápad zpřístupnit část dolu veřejnosti. Zažít malé dobrodružství při fárání může každý z vás, kdo je zdravý a starší 10 let.

Nejprve projdete vstupním školením o bezpečnosti a seznámíte se s obsluhou samozáchraného dýchacího přístroje. V šatně si své věci uložíte do skříňky a ustrojíte se do černého hornického obleku a gumových holínek. Vše je čisté a srovnané. Nezbytná je přilba s čelním světlem a bateriovým zdrojem na opasku. K baterii a dýchacímu přístroji dostanete v lampovně proti podpisu i tradiční plechovou známku s číslem. Ta zůstane v cáchovně zavěšená na orientační tabuli, dokud opět nevyjedete na povrch. Těžní kleci sjedete až do prvního patra v hloubce 100 m. Všechno je autentické a přes „starožitný“ vzhled také funkční. Chodby jsou zpevněné ocelovou výztuží s betonovými pažnicemi nebo dřevěným obložením. V mezerách se lesknou žilky černého uhlí. Občas minete na kolejích seřazené železné vozíky naložené materiálem. Procházíte přes větrné mosty, komůrky z obou stran opatřené těžkými železobetonovými vraty. Navštívíte miniděpo důlních lokomotiv a čerpací stanicí, kde mohutná čerpadla zajišťují koloběh důlní vody. Průvodcem vám budou profesionální horníci, někteří hovoří i německy. Na povrchu vás čeká ještě prohlídka strojovny, odevzdání výstroje a pak sprchy. Rychleji než za dvě hodiny to nestihnete. Hezká vstupenka za 250 Kč se vám po vyfárání nebude zdát po velkém zážitku drahá. Zdař Bůh.

Turistické fárání v Žacléři, Společnost GEMEC UNION a.s., rezervace tel: 499 876 154 až 7, fax: 499 876 123. Exkurzi může absolvovat najednou nejvýš 20 zájemců, nejméně 3 osoby. Doba jedné prohlídky včetně miniskolení o bezpečnosti práce trvá asi 3 hodiny. Exkurze je možná při objednávce nejméně 2 dny předem a pro nejméně 10 osob (také v sobotu). Zaparkujete před závodem. Výklad je i v německém jazyce. <http://www.volny.cz/gemec>.

Kde skutečně 140 let stála Rennerova bouda se přesvědčíte při túře okolo Kozích hřbetů popsané na str. 12 a 13. Na kterém místě si boudu majitelé přáli mít vidíte na výřezech pohlednic z let 1898 až 1925. Ani jedno umístění není reálné, jen proměny boudy jsou skutečné.

Další informační střediska: Městské informační středisko (MiS) na náměstí v Janských Lázních tel. 499 875 161, Turistické informační centrum (CIS) Krkonoše ve Svobodě nad Úpou 499 871 167, IC Turista v Peci pod Sněžkou 499 736 280, IC Malá Úpa na Pomezích Boudách 499 891 112, Infocentrum v Trutnově na náměstí 499 818 245, TIC Špindlerův Mlýn 499 523 656, Vrchlabí 499 422 136, IC Flora v Benecku 481 582 606, IC Harrachov 481 529 600, IC Jilemnice 481 541 008, (PL) Karpacz 004875 7618605.

Horská služba: celoročně je stálá pohotovost ve Špindlerově Mlýně tel. 499 433 239 (602 448 338). V zimě v Peci pod Sněžkou 499 896 233 je služebna v provozu denně od 7.00 do 22.00 (po této době 602 448 444). Další zimní služebny jsou v Janských Lázních 499 895 151 (606 157 936), v Malé Úpě na Pomezích Boudách 499 891 233 (606 157 935), Strážné 499 434 177 (606 157 934), Harrachov 481 529 449, 602 448 334, Rokytnice nad Jizerou 481 523 781.

INFORMAČNÍ CENTRUM VESELÝ VÝLET GALERIE - SMĚNÁRNA

v Temném Dole v Horním Maršově, tel., fax: 499 874 298
v Peci pod Sněžkou, tel.: 499 736 130, fax: 499 736 131, 499 874 221
e-mail: veselyvylet@mbox.vol.cz
www.veselyvylet.cz
denně 8.30 - 18.00

Telefonování: od 22. IX. 2002 jsou změněna všechna telefonní čísla v České republice. Nyní tel. čísla pevných linek východních a středních Krkonoš začínají trojčíslím 499 (ze zahraničí 00420 499). Informace o telefonních číslech 1180.

Zdravotnictví: rychlá záchranná služba Trutnov a Vrchlabí tel. 155, záchranná služba 499 735 921, pro východní Krkonoše je pohotovostní služba v Trutnově 499 840 100, Nemocnice Trutnov 499 866 111, Pec pod Sněžkou zubní lékař 603 413 113, Horní Maršov 499 874 144, zubní lékař 499 874 166, dětské oddělení 499 874 143, Janské Lázně 499 875 116, Svoboda nad Úpou 499 871 140, dětské oddělení 499 871 287, Špindlerův Mlýn 499 433 344, lékárna je v Horním Maršově otevřena po-pá 8.00-12.30, 14.00-17.00, 499 874 121, ve Svobodě nad Úpou 499 871 264, pohotovostní služba Vrchlabí (i pro Šp. Mlýn) 499 421 155.

Policie: stálá pohotovost Trutnov a Vrchlabí tel. 158, dopravní nehody 499 804 251, služba Pec pod Sněžkou 499 736 233, Svoboda nad Úpou 499 871 333, Špindlerův Mlýn 499 433 354, policie Horní Maršov 499 874 133, městská policie Janské Lázně 603 345 538, městská Špindlerův Mlýn 499 523 115, 606 484 805.

Hasiči: stálá služba Trutnov 150, 499 848 411.

Parkoviště: Střežené parkoviště Velká Úpa 499 896 156, Pec u kapličky 499 796 179 a Zelený Potok 728 153 268, Malá Úpa ve Spáleném Mlýně 499 891 128, na Pomezích Boudách 499 891 145, Janské Lázně u lanovky 499 875 124, Špindlerův Mlýn 499 523 229, 499 523 119

Městské a obecní úřady: Horní Maršov 499 874 156, Janské Lázně 499 875 101, Pec pod Sněžkou 499 896 215, Malá Úpa 499 891 157, Svoboda nad Úpou 499 871 105, Žacléř 499 878 510, Špindlerův Mlýn 499 433 226, úřední hodiny jsou vždy v pondělí a ve středu 8.00-12.00, 12.30-17.00.

Správa Krkonošského národního parku: středisko Pec pod Sněžkou 499 896 213, v létě denně 7.30-12.00, 12.30-18.00, Harrachov 481 529 188 po-ne 7.00-12.00, 13.00-16.30, Špindlerův Mlýn 499 433 228 denně v zimě 8.00-16.45, v létě 8.00-18.00, Horní Rokytnice nad Jizerou 481 523 694 v zimě po-pá 9.00-12.00, 13.00-16.00, so 9.00-12.00, v létě po-so 9.00-12.00, 13.00-16.30, Krkonošské muzeum Vrchlabí denně mimo pondělí 8.00-16.00 499 456 111. Muzeum v Obřím dole v Peci pod Sněžkou 499 736 311, po-pá 9.00-12.00, 13.00-16.00, informace a směnárna Temný Důl v Horním Maršově 499 874 264, po-čt 8.00-16.30, pá 8.30-18.00, so + ne 9.00-16.30, v plné sezóně i déle, Rýchorská bouda 499 895 107.

Lesní hospodářství Vrchlabí ústředí 499 456 111, lesní správy: Horní Maršov 499 874 161, Pec pod Sněžkou 499 896 214, Svoboda nad Úpou 499 871 159, Špindlerův Mlýn 499 433 282.

Meteorologická stanice v Peci pod Sněžkou 499 736 303.

Panoramatická kamera: denně na ČT2 7.55-8.30 panoramatické záběry v přímém přenosu z Harrachova, Lysé Hory, Medvědína, Svatého Petra ve Šp. Mlýně, Pece pod Sněžkou, Černé hory a Malé Úpy.

Bohoslužby: Horní Maršov sobota 17.00, Svoboda nad Úpou neděle 11.15, Janské Lázně neděle 8.30, Velká Úpa sobota 15.30, Špindlerův Mlýn neděle 10.00. Církev Československá husitská - Trutnov - Úpická 18, neděle 10.15. Shromáždění sborů svědků Jehovových v sále království v Trutnově, Bojiště 103. Týdenní shromáždění: Každé úterý (17.45) a čtvrtek (19.00). Veřejné přednášky každou neděli od 9.30 do 11.30 a od 16.30 do 18.30.

Autoopravna a pneuservis: Svoboda nad Úpou - Hlávka 499 871 153, denně 7.00-12.00, 13.00-17.00, Mladé Buky - Hák 499 873 405, pneuservis - 499 773 263, Autoklub Bohemia Assistance nonstop 0/124, Žlutý anděl 1230.

Benzinové pumpy jsou ve Svobodě nad Úpou otevřeny denně od 6.00 do 20.00 hodin (Benzina, 499 871 128) a 6.00 - 21.00 (Lucraco Oil, 499 871 188), ve Špindlerově Mlýně denně 7.00-17.00 (neděle od 8.00, 499 433 295). Čerpadla s nepřetržitým provozem jsou v Trutnově a ve Vrchlabí.

Hraniční přechody: Malá Úpa 499 891 133 - i pro vozidla (pouze osobní vozy) nepřetržitý provoz, stejně jako přechody v Královci u Žaclěře a v Harrachově. Turistické hraniční přechody jsou u Luční boudy, u Slezského domu, v Sovím sedle, v Vosecké boudy, v Bobru - Niedamířow, z Horních Alberic - Niedamířow, otevřeny v zimě 9.00-16.00, v létě 8.00-20.00. Pas s sebou.

Autobusy: předprodej místenek (pouze z výchozí stanice) a informace Osnado v Peci pod Sněžkou 499 736 380, denně 8.00-12.00, 12.30-15.00 hodin, ve Špindlerově Mlýně 499 433 283, pondělí - pátek 8.00-16.00, v sezóně i v sobotu, popř. v neděli 8.00-13.00, Trutnov 499 811 286.

Lanové dráhy: Na Sněžku (Pec p. Sn., 499 895 137) denně v každou celou hodinu 8-18 hodin, v úseku Růžová hora - vrchol Sněžky podle počasí. Portášky (Velká Úpa, tel. 499 736 347 denně 8.30 - 17.00, od 15. 2. do 17.30. Černá hora (Janské Lázně, 499 875 152) denně v 7.30 a potom každou celou hodinu 8-18 hodin, Na Pláň (Šp. Mlýn - Sv. Petr, 499 497 215) a Medvědin (Šp. Mlýn, 499 433 384) denně 8.30 - 16.00 a v 18.00, Žalý (Vrchlabí, 499 423 582), Lysá hora (Rokytnice, jen v zimě, 481 523 833), Čertova hora (Harrachov, 481 528 151).

CYKLOSERVIS MIKLI

Opravy silničních i horských kol,
SHIMANO servis.

Miloslav Klimeš sen.,
Slovany 122, Horní Maršov

Tel./fax: 499 874 236, tel.: 737 504 811